

Jos. Premk:

Krona v višavi.

I.

Golorok in še ves zaspan je prilezel tisto jesensko jutro Jakob Klander na vežni prag in gledal nizdol po dolini zlatopoljski, ki je bila še vsa ovita v jutranjo meglo. Pomencal si je parkrat oči, pa ni mogel razločiti drugega, nego tistih par črnkastih streh, ki so se videle iz megle kakor velike krtine.

Kokoši, ki so zaslišale škripanje vežnih vrat, so prihitele izpod kozolca in skednja, pa Klander se tisto jutro ni dosti zmenil zanje; vrgel je med nje par krušnih drobtin in je odšel počasi proti hlevu. Ko je odpahnil težka vrata, je puhnila iz hleva gorka sopara, ki se je počasi razgubila v mrzlem jutranjem zraku. Na desni strani je stala goved — pet glav in mlado tele; nato pa je stopil Klander na drugo stran, kjer sta hrskala konja. Pogledal je v jasli in je jezno nagubančil obraz, nakar je naglo postopil na konec hleva in zlezal po lestvi navzgor.

„Lenoba!“ je zakričal, ko je stal na predzadnjem klinu in gledal srdito tja nekam v temo. „Hoj! Ali boš spal do sodnega dne!“

V slami je nekaj zašumelo in nekdo je odgovoril nerazločno in mrmraje.

„Dan je! Vstani!“ je vpil Klander še dalje. „Kdaj si pa konjem položil? Ali nisem naročil, da jima daj tudi enkrat po noči? Boš krmil mar tedaj, ko bo že skoro treba napreči! Grdoba“ — je godrnjal še po lestvi nizdol — „ga je že zopet zibalo žganje, da se ne prebudi, pa če bi bilo Zlato polje vse polno Turkov.“

Nato je odvezal konja in ju gnal počasi čez travnik proti koritu. Tam je sedel na grčav štor in se zagledal nekako zamišljeno v kozolce, ki so se vrstili v ravni vrsti tja do hriba, ker čisto na koncu zlatopoljske doline, že nekoliko v bregu, se je nahajalo Klandrovo posestvo.

Četrť ure niže v dolini je stala vas; Klandrova hiša pa je samotarila v tem gorskem kotlu, kakor da sanja ločena od drugih nemoteno veličast in krasoto sinjih gor, ki so jo obdajale kroginkrog v mogočnem vencu. Zadaj za hišo se je vzpenjal v brdo vinograd in tja je gledal tistikrat Jakob Klander in štel na prste, koliko let je že minulo, odkar ga je zasadil.

„Štiriindvajset, petindvajset,“ je mrmral in potegnil parkrat z levico po zgubanem, zagorelem čelu — „da petindvajset let je minulo letos. Petindvajset let je minulo, odkar sem ga zasadil in takrat je bil Dominik zadnjikrat doma. Petindvajset let je minulo“ — je mrmral venomer in se oziral zamišljeno naokrog, kakor da hoče natanko pregledati, kaj se je vse izpremenilo od takrat . . .

Sem od hleva je počasi primencal hlapec, par slamnatih bilk mu je še tičalo v kuštravih laseh in stari Klander se je ujezil iznova.

„Spiš kakor polh!“ ga je ozmerjal. „Ali naj grem z lačnim konjem na postajo?“

Hlapec je pogledal zaspano doli proti vasi in je našobil spodnjo ustnico.

„Saj je še zgodaj, megla je še vsa pri tleh — lahko še nakrmim,“ je zamomljal. „Cesta pa je lepa, v dveh urah ste tam.“

Nato je odpeljal konja proti hlevu, Klander pa je odšel počasi navzgor ob potoku.

„Hoj!“ se je spomnil naenkrat in je zakričal, da je odmevalo od brda. „Koleselj osnaži! Zadnjič, ko si vozil župnika, je bilo blato, in tisto rdečkasto odejo pogrni čez kozla, ki je v shrambi na moji postelji!“ je dostavil in odšel zopet dalje.

Hlapec je nekaj odgovoril, pa Klander ga ni več slišal, ker je tisto jutro mislil tako različne in težke misli, kakor že dolgo ne . . .

Trikrat se je prebudil ponoči in vselej je stopil k oknu, pa se ni hotelo zdaniti, in noč se mu je zdela dolga kakor še nikoli. Naposled je vendar dočakal dneva, a sedaj se zopet vlačí po dolini ta umazana megla, in solnce spi še nekje globoko tam za gorami, kakor da je pozabilo na dolino zlatopoljsko in na osivelega Klandra.

Na koncu slivnjaka je sedel na vegasto klop, prekrižal roke, na prsih in pazno motril vrhove bližnjih hribov in sivkasto meglico, ki se razvlekla čez nebo, kar Klandru ni bilo nič kaj po volji. Kajti stari Klander je vedel po dolgoletnih izkušnjah, da se vreme kaj rado skazi, ako je Sv. Miklavž v megli in Sv. Ana na sosednem hribu ovita v tisti sivkast dim, ki se dviga zjutraj iz gorskih kotlov. Zato je jezno nagubančil zagorelo čelo in se ozrl na drugo stran, od koder je pričakoval solnca. In drobne sivkaste oči so se mu zasmejale, ker visoko gori pri Sv. Ambrožu se je zasvetil zvonik, potrošen z zlatim prahom, in na sosedu Očaku se je raztegnilo čez borovce in smreke in čez ves topi vrh kakor vijoličast pas, ki je žarel in sipal solnčno luč više in više . . .

— Lep dan bo — se je zadovoljno nasmehnil Klander. — Lep dan kakor je bil takrat. —

In misli starega Klandra so počasi vzplule nazaj v preteklost, v tisti dan pred petindvajsetimi leti, ko je bil zadnjič doma brat Dominik. — Tako jutro je bilo, prav tako, se je domislil in pre-mišljeval natančneje. — Delo v vinogradu smo končali in pod tisto staro hruško smo južinali, oče in mati, Bog jima daj nebesa, jaz in dva hlapca, pa smo govorili o njem in o tistih časih, ko je še tekal okrog hiše bosonog in zamazan. Takrat pa so vedeli že po sedmih gorah o njegovi učenosti, in v sedmih farah in še dalje naokrog ni bilo nikogar, ki bi ne slišal kdaj o Klandrovem profesorju, ki živi tam bogve kje . . . in je dobil za svojo učenost prstan od samega cesarja, da je študiran, da se kmet ne more pogovoriti z njim, in je vendar nekdam kot zlatopoljski pastir pasel ovce in koze gori po Očaku. In tisto jutro je prišel nenadoma, ko ga ni nihče pričakoval. Izza ovinka se je prikazal voz in v njem je sedel Dominik ves izpremenjen in ves gosposki, da so ga komaj spoznali. Polno brado je imel, lepo rumeno kakor svila, zlate naočnike in skoro je bil videti starejši od Jakoba, dasi je bil mlajši celih pet let. Štiri leta ga ni bilo, štiri leta je živel po velikih mestih in zdaj-pazdaj je sporočil župnik očetu Klandru točno o Dominiku. Časopisi so pisali o njem in oče sam se je čudil in se ni mogel načuditi učenosti svojega sina. Za Veliko noč in za Božič je pisal vedno kratko pismo s takimi črkami, ki jih je znal prebrati samo učitelj in župnik. In kadar je prišlo pismo, se je oče razveselil in razžalostil: ni povprašal ne po materi, ne po bratu, voščil jim je vesele praznike in povedal še kake stvari o svojem učenju, ki jih oče ni razumel in ni vedel, čemu so potrebne . . . Ko je umirala sestra, so mu sporočili, pa ga ni bilo, še odgovoril ni. Čez dva meseca je prišlo pismo, kratko kakor vedno, ki je govorilo o nekih novih težavnih izkušnjah in izpitih, ki jih namerava napraviti tam nekje v tujini. Na koncu pisma je dostavil, da obžaluje smrt sestre Angele; a sestra Angela je bila takrat že zdrava in se ni mogla načuditi čudnemu bratu. In tako so govorili o njem tisto dopoldne, ko se je prikazal voz izza ovinka in je stopil med nje, ko ga ni nihče pričakoval. Materi je padla žlica iz roke in ni mogla izpregovoriti nobene besede; gledala je vanj in solza za solzo ji je polzela po smehljajočem obrazu. Nato je obrisala roko ob predpasnik in mu jo podala.

„O, Dominik!“ je vzkliknila tiho in še večja solza ji je zdrknila po licu. „Pa kako, da nisi nič pisal!“

Pa Dominik je skomignil z rameni in je pristopil k očetu.

„Kako se imate?“ je povprašal, in očetu Klandru je lice zažarelo veselja, ko mu je stisnil suho desnico.

„Tako, tako, vinograd smo zasadili, kakor vidiš. No, Mina,“ se je obrnil proti materi — „vrzi no naglo kaj v ponev; ti, Jakob, pa prinesi starine in sliv. Včasih si rad jedel slive. Letos so bile polne, da se je vse lomilo in okusne so. Za danes bomo pa delo končali“, se je obrnil proti hlapcema. „Tisto pšenico, ki je na podu, lahko omlatita, eden naj pa stopi h gospodu župniku in pove, da je prišel naš Dominik!“

„Ni treba,“ je odkimal Dominik in zamahnil z roko. „Samo oglasil sem se, samo tako sem prišel, da vidim, kako se imate.“

Oče ga je pogledal debelo in se začudil.

„Kako to misliš? Nekaj dni boš vendar ostal, saj te že ni bilo štiri leta. Zlatopoljčani te bodo komaj spoznali.“

Jakob je prinesel vino in dva kozarca, natočil očetu in Dominiku in samemu sebi se je zdel tako neroden, da ni vedel nikake prave besede, kako bi nagovoril Dominika in ga vprašal po tem in onem. Prisedel je in se je zagledal v njegovo polno brado, in niti ene stvari, niti enega znamenja ni našel na tem suhem, bledem človeku, kar bi ga spominjalo na nekdanjega rdečeličnega Dominika. Samo njegove rjave oči so bile še nekako iste, dasi so se svetile skozi naočnike strogo in jezno in brazgotina nad levim očesom ga je spominjala, da mu je zabrusil nekoč še kot otroku v čelo oster kamen. Tudi Dominik se je ozrl parkrat vanj — tako mimogrede, ko je gledal ravno tja nekam po slivnjaku, pa ni rekel nobene besede kakor da mu nima ničesar povedati. In Jakobu je postalo pri srcu nekako težko: čutil se je poleg Dominika tako majhnega in neznatnega, da si ni upal pričeti pogovora. Pa kako tudi! O Dominiku so pisali časopisi, za profesorja ga imenujejo in za doktorja, cesarjev prstan se mu blesti na roki, on pa zna komaj podpisati svoje ime, kako bi se razgovarjal ž njim, ko bi bila vsaka beseda, ki bi jo izpregovoril, napačna in neumestna. In vendar bi bil zelo srečen, ko bi mogel iti ž njim saj enkrat skozi zlatopoljsko dolino, ko bi se saj enkrat pogovoril ž njim o tistih davnih časih, ko sta spala skupaj na senu in klatila skupaj tuja jabolka. A sedaj je mislil na tiste davne dneve sam; Dominik je sedel na koncu mize in vrtel v roki kozarec, da je pljuskalo vino čez rob, njegove oči pa so bile zamišljeno uprte tja nekam v daljo, in tako se je zdelo Jakobu, da le napol posluša zgovornega očeta.

„Eh, da, tako je, Dominik,“ je govoril oče in venomer trkal ob njegov kozarec. „Ti si srečen, kakor sva vedno želela z materjo od tiste ure, ko sva te poslala v mestne šole, in nič mi ni žal, dasi je stalo marsikak bankovec. Ko bi bil ostal doma, bi bil revež, kakor sem jaz ali tvoj brat Jakob in vsak, ki se mora ubijati od zore do mraka z delom. Pa ko bi se še vedno izplačalo in obneslo, pa pade toča, suša in druge neprilike, pa gre vse k zlomku. Tebi pa ne more vzeti ne moča, ne suša, poleti si lahko v senci, pozimi na gorkem in če parkrat potegneš s peresom, če parkrat izpregovoriš ali karkoli že, pa zaslužiš več kot izmed nas eden ves teden.“

Dominik je prikimal in je prvokrat pogledal Jakoba naravnost v oči.

„Pa kako je s teboj, Jakob? ga je povprašal nenadoma, ko Jakob ni prav nič pričakoval, in celo nasmehnil se mu je prijazno, da je tridesetletni Jakob povsesil oči kakor otrok, ki ne ve, kaj bi odgovoril.

„Saj veš.“ je odvrnil naposled počasi — „kmetujemo! Pij, Dominik!“ In Dominik je prijel očetov kozarec in trčil z bratom Jakobom, s čimer se je čutil Jakob tako počaščenega, da je izpil v dušku.

„Bog te živi, Dominik!“ je dejal in nalil očetu in njemu. „Ti si srečen in če bi bil še stokrat bolj, bi ti ne bil nikoli nevoščljiv; vedno sem te imel rad, če sem prav včasih godrnjal, ko je šlo zate toliko denarja. Zdaj vidim, da ni bilo zastoj in vedno sem vesel, kadar se te spomnim. Kolikrat si mislim, ko me žge vročina, da me skele oči in komaj diham kje na razbeljeni njivi: glej, ko bi te bili poslali v mesto kakor Dominika, da bi se učil v šolah in postal glasovit kakor on, bi ne bilo treba vsega tega. Pri pogrnjeni mizi bi sedel ob poliču vina in rumeni pogači; z lahkoto bi služil cekine in nikoli bi se ne spomnil na dolino zlatopoljsko, kjer je samo trpljenje in skrb. Pa ni dano vsakemu, da bi bil rojen pod tako srečno zvezdo kakor si bil ti —“

„Prav govoriš, prav govoriš Jakob,“ ga je prekinil oče. „Pod srečno zvezdo si rojen, Dominik, pod najsvetlejšo, kar jih sveti nad zlatopoljsko dolino. Včasih sediva takole zvečer z materjo tam na klopi pred hišo, gledava na nebo in zvezde in oba sva enakih misli, nobena druga kakor tista, ki sveti gori nad Sv. Ambrožem, je tvoja. Ravno proti naši hiši je obrnjena in čim dalje gledava vanjo tem večja se nama zdi. Najsvetlejša je in včasih rdeča kot nagelj, najlepša je izmed vseh in najbližja zlatopoljski dolini in naši

hiši, tako se vidi, da bi jo gori s Sv. Ambroža skoro dosegel. — Ta je Dominikova — praviva, pa čigava naj bi tudi bila, ako ne tvoja: ni ga v zlatopoljski dolini srečnejšega od tebe in ni je nad zlatopoljsko dolino svetlejše od nje. In tako gledava z materjo marsikateri večer vanjo in pomoliva očenaš in češčenomarijo za tvojo srečo. In kakor vidim, so najine prošnje uslišane: zdrav si in samo lepe reči slišim o tebi. Pij, Dominik!“

In Dominik je trčil z očetom in se je ozrl tja nekam gori proti Sv. Ambrožu, kakor da išče svoje srečne zvezde.

V belem prazničnem predpasniku se je prikazala tistikrat mati na vežnem pragu in je zaklicala sem proti hruški s tako krepkim glasom, kakor je nista slišala Jakob in oče že dolgo:

„Stopite notri, da se ne ohladi!“

Nato je zopet izginila v veži in samo ropotanje loncev je pričalo, da ima še mnogo opravka pri ognjišču.

Na beli javorjevi mizi je bilo naloženo na dolgem krožniku ocvrtje, in po vsej sobi se je širil prijeten duh po žgani masti. Oče je stopil k omari in položil pred Dominika hleb koruznega kruha.

„Le posluži se, za hlapca, ki te je pripeljal, poskrbi že mati,“ je govoril oče in namigaval nekaj Jakobu, ki pa ni mogel razumeti, kaj hoče.

„I no,“ je dejal — „v klet postopi, saj vidiš, da je bokal pod hruško prazen!“

Dominik je hotel nekaj oporekati, pa Jakob je že odšel in oče je sedel smehljaje za mizo.

„Kaj bi, dolgo te ni bilo, spodobi se! Ko bi vedeli, da prideš, bi že kaj boljšega pripravili, tako pa moraš biti s tem zadovoljen. Seveda tako ni kakor v mestu, pa opoldne se bo že kaj boljšega naredilo.“

Za Jakobom, ki je prinesel veliko mero cekinastega vina, je pazno vstopila tudi mati. Počasi je nesla proti mizi škodelico bele kave in jo prav tako počasi in pazno postavila pred Dominika.

„Pa čemu vse to, mati?“ se je začudil Dominik in zmajal z glavo. Komaj da se je dotaknil jedi pa je odložil vilice in nož. „Pa čemu še kava?“

„I no, včasih si jo rad pil,“ je menila mati in sedla poleg Jakoba njemu nasproti. „Ah, da,“ si je domislila — „v gornji sobi ti bomo pripravili. Gori je prijetno, ali ne? Če pa hočeš —“

A Dominik jo je prekinil:

„Zame ni potrebá pripravljati nikjer. Saj sem že povedal očetu, da ne ostanem —“

„No, ali saj par dni —“ je silila mati in ga gledala začudeno in proseče.

„Ne morem,“ je zatrdil Dominik in nagubančil čelo v resne gube. „Prišel sem, kakor sem rekel — tako mimogrede, ker se ravno vozim skozi trg. A moje stvari, knjige in vse je romalo že naprej in imel bi sitnosti, ko bi se kje zamudil. Ne morem, saj bi rad!“

Oče in mati sta se spogledala in tudi Jakob ni vedel, kako bi ga pregovoril.

„Pa kam misliš sedaj?“ ga je vprašal oče in se primaknil bliže, kakor da se boji preslišati kako besedo.

„Saj sedaj si menda že vse končal in se vsega naučil?“ je menila mati.

„Vsega se človek ne nauči do groba,“ je odvrnil smehljaje Dominik in srebnil dvakrat iz skodelice. Nato je posegel v žep in ponudil Jakobu in očetu smodke.

„Pa kam misliš sedaj?“ je ponovil oče in zadovoljno ogledoval rumeno smodko.

„Na jug,“ je odvrnil Dominik in oči so se mu zasvetile, kakor človeku, ki govori o kraju, kamor hrepene vse njegove želje . . .

„Na jug?“ se je začudil oče, in mati je zmajala z glavo in ga pogledala skoro žalostno. „Na jug, tja, kamor gredo ptice pred zimo?“

Dominik je prikimal in si je pogladil dolge lase, nato je podprl brado z obema rokama in se je ozrl v mater.

„Čemu me gledate tako začudeno in skrbno. Ah, da! Vi mislite, da sem sedaj že končal? Glavno pač, a je še mnogo drugega in tudi to moram še vedeti in znati; dolga je še pot do mojega cilja in težavna. A jaz se je ne bojim!“

In naenkrat se mu je razjasnilo mračno lice in zasmejal se je veselo.

„V Italijo grem,“ je dejal in povzdignil kozarec. „Da mi ostanete zdravi,“ jim je napil in materi so se orosile oči.

„V Italijo, praviš?“ je povzela in neverjetno pogledovala zdaj Jakoba, zdaj očeta, kakor da pričakuje od njiju pojasnila še daljne Dominikove poti. „Pa po kaj?“

„Tam je dom umetnosti —“

„Kaj?“ se je zavzel oče in tudi Jakob ga je pogledal začudeno.

„No, pa saj itak ne razumemo tvojih ved, ampak daleč je to, Dominik, bolje bi bilo, da ostaneš kje bliže.“

„Ni mogoče,“ je odkimal Dominik in nasmeh, ki mu je krožil na ustnicah, je pričal, da komaj čaka trenotka, ko pohiti v zažejena mesta.

„Pa povej mi, Dominik, po domače in razumljivo,“ je pričel oče in se nagibal čisto k njemu — „čemu je potrebno vse to? Dovolj si se že naučil, kaj je potreba še več?“

Dominik si je popravil naočnike in je potrepal očeta po rami.

„Da bi vam razložil, to je težko! Glejte, to je kakor pot k Sv. Ambrožu. Ko stojite v podnožju hriba, ne vidite drugega nego zlatopoljsko dolino, našo farno cerkev tam dole in nekaj vinogradov. Mnogo jih je, ki niso videli nič drugega, pa žive zadovoljno in srečno. Meni pa je bilo usojeno drugače in napotil sem se v brdo... Čez četrto ure vidite že sosedne hribe in gore natančneje in lepše in čim više se vzpenjate, tem krasnejši razgled se vam odpira vse na okrog... Ali čim više stopate, tem težavnejša je pot, a tem večji užitek, in ko ste na vrhu pri Sv. Ambrožu, leži pred vami jasno kakor na dlani vsa nedogled, vse krasne doline in daljne gorice, vasi in trga, in na vrhu šele spoznate, kako malo ste vedeli o vsej tej krasoti, ko ste bili v dolini. Taka, recimo, je moja pot in predno dospem na vrh, bo treba še dokaj truda, a kakor sem rekel: ne bojim se!“

Vsi trije so ga poslušali zavzeto, in ko je umolknil, so se spogledali in nobeden ni izpregovoril besede.

„Da bi končal srečno, karkoli želiš in nameravaš,“ je zavzdihnila mati.

„Čudne reči so to, čudne,“ je mrmral oče in natočil vnovič.

„Kaj vemo mi, kaj vsega je treba danes na svetu. Na zdravje, Dominik!“

„Pa kdaj se misliš vrniti?“ ga je povprašala mati skrbno.

Dominik je pogledal v strop in je skomignil z rameni.

„V predpustu pridi gotovo,“ je dejal oče in pomežiknil z levim očesom. „Mogoče bo kaj, ali ne, Jakob?“

Brat Jakob je pogledal v drugo stran in se je nerodno nasmehnil.

„Mogoče,“ je dejal, „ako se kaj ne skvari!“

Dominik ga je pogledal pazneje in se mu je zadovoljno nasmehnil.

„Prav, prav, Jakob,“ mu je prikimal. „Kaj boš samotaril, saj jih imaš že trideset. Katero pa misliš?“

„Mohorjevo,“ je naglo odgovoril oče in pobobnal s prsti po mizi.

„Mohorjevo?“ je ponovil Dominik in stisnil obrvi v ostro črto.

„Katero? Če se ne motim, sta dve, Manica in Cilka.“

„Cilko, Cilko,“ je hitro odvrnila mati in se postrani ozrla na Jakoba. „Manica pa je gledala menda nekdaž za teboj?“

„Beži, beži,“ jo je glasno zavrnil oče — „kaj bi s takimi čenčami!“

„I no, tako se je govorilo —“

Dominik je stisnil tistikrat obrvi še niže in lahna rdečica mu je udarila v lice.

„Manica?“ je dejal zateglo. „Že mogoče, kje pa je sedaj?“

„Doma,“ je odvrnila mati — „in sedaj pomaga pripravljati Cilki, saj veš kako je z nevestami!“

„Torej pred pustom boste napravili?“

„I seveda,“ je povzel oče in gledal modro pred se. „Midva sva že stara, prej ali slej je treba prepisati in za Jakoba je že tudi čas. Prostora pa je dovolj v hiši; midva bova v enem koncu, zgoraj pa prihodnjo pomlad še nekoliko popravimo. Cilka pa je pridna kakor vsi Mohorjevi, tako mlada tudi že ni več, je že pri pameti — tako, mislim, da stvar ne bo napačna. Če bo taka, kakor je stara Mohorka, bo za hišo pravi blagoslov: bolj pridne ženske ni menda v celi fari. Zato mislim, da bi prišel v predpustu, ko bo svatba. Za druga bi lakko bil. Presneto, boljšega druga pač ne moreš dobiti, Jakob!“

Jakobu so silile ustnice v nasmeh in ni se mogel dalje premagovati.

„Veš, Dominik,“ je dejal — „to pa le stori! Še enkrat več veselja bo, če prideš ti, in Manica bo za družico!“

Dominik je skimal in se je zamislil.

„Mogoče,“ je dejal naposled. „Sedaj pa lahko stopiva nekoliko okrog,“ je dodal obrnjen proti Jakobu — „saj do kosila je časa še dovolj, jaz pa bi se rad nekoliko izprehodil, človek od te vožnje popolnoma otrpne.“

Jakob je zadovoljno prikimal in stopil naglo v sosedno izbo. Ko se je vrnil, je bil v prazničnem suknjiču in nedeljskem klobuku, osnažen in skrbno počesan, kakor da je namenjen k veliki maši.

„Vinograd mu razkaži,“ mu je naročal oče — „in lepo bi bilo če stopita tudi nekoliko k župniku ali učitelju. In pri Mohorjevih se kaj oglasita, zelo vaju bodo veseli. Ko pa pozvoni poldne, bodita doma, da ne bo jed čakala.“

Jakob je prikimal in nato sta počasi odšla. Oče in mati sta ostala na hišnem pragu in gledala za njima zadovoljno in smehljaje, dokler nista izginila za vinogradom.

(Dalje prihodnjič.)

Jos. Premk:

Krona v višavi.

(Dalje.)

Jesensko solnce je sipalo svoje medle žarke po pokošenih travnikih in golih njivah, tuptam se je že sukalo v lahnem vetriču odpalo rumeno listje in tako tiho in mirno je bilo po vsej dolini, kakor da so se Zlatopoljčani izselili.

Dominik in Jakob sta stopala po stezi ob vinogradu molče in samo včasih se je ozrl Jakob, kakor da hoče kaj povedati; a ker je gledal Dominik temno in zamišljeno v tla, ga ni motil in se je le zdajpazdaj pazno ozrl tja proti brdu, kdaj se prikaže izza drevja Mohorjeva hiša.

Ko sta dospela do plota in se je zasvetila rumenkasta hiša že čisto blizu, je Jakob postal in se ozrl na Dominika, ki je hodil zadaj.

„Ali stopiva nekoliko k Mohorjevim?“

Dominik je pogledal začudeno okrog sebe, kakor da se je prebudil iz sanj in ni dolgo odtegnil pogleda od Mohorjeve hiše. Jakob je gledal v njegove široko razprte oči in je zapazil, da je dvakrat zganil z ustnicami.

„Pa pojdiva!“ je prikimal naposled in zopet sklonil glavo nizko na prsi.

Kodrast pes, ki je ležal na koncu hiše, je zalajal, da se je razleglo po dolini in napravil proti Dominiku par velikih skokov; a ko je spoznal Jakoba, je zamahnil z repom in legel pod bližnje drevo.

Na hišnem pragu se je prikazala ženska, a ko je zagledala gosposkega prišleca, je prav tako hitro zopet izginila.

Jakob se je nasmehnil in se je obrnil proti Dominiku.

„Mohorka je bila in te ni spoznala. Seveda, pred štirimi leti, ko si bil zadnjič doma, nisi imel ne brk ne očal, še jaz bi te ne poznal kje v tujem kraju.“

„Pa so nekaj popravili,“ je opomnil Dominik in pokazal na hišo.

„Gornji del so prenovili,“ je pritrdil Jakob. „Manica navadno šiva v gornji sobi; a prej je bilo vse leseno in nerodno. Sin se bo spomladi oženil, mlajši pa je pri vojakih.“

V veži ni bilo nikogar, samo dim, ki se je dvigal iz peči, se je valil pod zakajenim, obokanim stropom v oblakih, da je Dominik zakašljaj in si pritisnil robec na usta.

„No, ali ni nikogar?“ je glasno izpregovoril Jakob in odprl vrata v izbo.

Mohorka, suhljata ženica s svetlimi očmi, je stala ob peči in prijazno prikimavala. Šele ko je pogledala Dominika bliže, je sklenila roki in pogledala v strop.

„O, kdo bi si mislil! Ti si, Dominik? Jaz pa sem mislila, da gre živinski doktor, ker je v vasi pleglo že čez dvajset prašičev. Pa da si prišel tako nenadoma! Glej, pripravila bi bila kaj, tako pa —“

„Le pustite, mati, saj takoj greva!“ jo je prekinil Jakob.

„O, saj sta komaj prišla!“ se je začudila Mohorka in porisala s predpasnikom klop in mizo, dasi ni bilo nikjer prahu.

„Sedita nekoliko, sedita, da pokličem deklini!“

In izginila je iz izbe kakor veter. Hip nato je že klicala zunaj hiše zateglo in glasno:

„Oj, Cila, Cila! Manica! Hitro!“

Ko se je vrnila, je prinesla vina in kruha in čez ves njen obraz je bil razlit tako sladek nasmeh, da je Jakob ni videl še nikoli tako židane volje.

„Kdo bi si mislil, da bomo imeli danes takega gosta!“ se je čudila in gledala venomer v Dominika.

Takrat so zapele v veži cikle in vrata v izbo so se odprla na stežaj.

„Oho, Cilka!“ se je zasmel Jakob, a dekle je zardelo in videlo se ji je, da ne ve, ali bi vstopila ali zbežala.

„No, kaj stojiš tam.“ jo je opomnila mati — „kaj misliš, da Dominik ne ve, da človek pri delu ne more biti v svili?!“

Rdečelično dekle je odprlo ustnice in pristopilo počasi in nekako boječe.

„O, gospod Dominik —“

Dominik se ji je nasmehnil in ji ponudil desnico, a Cilka je odkimala in pokazala blatno dlan, a takoj nato se je obrnila proti materi: „Kje pa je Manica?“

„Poklicala sem jo,“ je odvrnila mati in se zopet zagledala v Dominika. „Pa pijta vendar,“ je silila. „Ali že veš Dominik, da se Jakob pri nas ženi?“

Cilka je povesila oči, a takrat je vstopila Manica, drobno, ljubko dekletce z rdečkastim predpasnikom in je obstala pri vratih.

Pogledala je Dominika in lice ji je pobledele, in ko je pristopila in mu podala roko, se ji je desnica tresla.

„O, Dominik!“ je dejala komaj slišno in zardela ko mak.

„Vidiš,“ se je nasmehnil Jakob proti Cilki — „ta ima daljši spomin, takoj ga je spoznala.“

„Tako si drobna in slabotna. ali si bolna?“ jo je povprašal Dominik in oči so mu vtripale nemirno.

Manica je odkimala in je sedla poleg Cilke.

„Le pogovorite se,“ je dejala mati — „jaz moram nekoliko k ognjišču.“

Nato je odhitela in naglo zaprla vrata za seboj.

„In ostaneš dolgo časa doma?“ ga je vprašala Manica polglasno in boječe, ne da bi ga pogledala.

„Popoldne odidem,“ je odvrnil Dominik nekako v zadregi.

„Danes popoldne?“ sta se začudili obe hkratu in Manica je očitajoče pristavila:

„Popolnoma si pozabil na zlatopoljsko dolino.“

„Če bi bil pozabil, bi me danes ne bilo tukaj,“ se je izgovarjal in se zdajpazdaj zagledal v Maničino lepo lice in tiste plahe, ponižne oči, ki so se tako boječe umikale njegovemu pogledu. A kadar je opazila, da je uprt njegov pogled drugam, ga je gledala, ne da bi trenila, in mlade prsi so se ji dvigale in padale pod ozko jopico vedno nemirneje . . .

In tako je tekel pogovor počasi, nekako prisiljeno in vse tako premišljeno . . . in Dominik je večina molčal. Zdajpazdaj je prijel kozarec, trčil s Cilko ali Manico, izpregovoril par besed o tem in onem in umolknil, ko so vsi pričakovali, da jim pove kaj več o svojem življenju tam v tujini.

In ko je prišla zopet mati, je pogledal na uro in je vstal.

„Čas bo, dolgo sva se zamudila.“

Mohorka ga je skušala sicer pregovoriti, da bi ostal saj par dni, a Dominik se je smehljaj in odkimaval. „Ni mogoče, sicer se pa itak vidimo na svatbi,“ je dodal z nasmehom in pogledal Jakoba in Cilko.

Podal je roko Mohorki in Cilki in je pristopil naposled k Manici.

„In tudi ti, Manica, da mi ostaneš zdrava in pridna,“ ji je dejal in ji stisnil roko.

Manica ga je pogledala udano in rosno so se ji zasvetlikale oči. Hotela je nekaj reči, a ustnice so se ji stresle in glava ji je klonila na nemirne prsi.

„Zbogom Dominik,“ je dejala vendar skoro čisto tiho in ju spremila z materjo in Cilko do vežnih vrat.

„Čudno dobre volje je bila Mohorka,“ je dejal Jakob, ko sta stopala že spodaj med drevjem; a Dominik je gledal v tla in mu ni odgovoril. Pri plotu pa je obstal in se je ozrl. Na vežnem pragu je stala samo še Manica in tistikrat je zamahnila z belim robcem in izginila v hišo.

Dominik je stisnil ustnice še tesneje in ni vso pot izpregovoril besede.

Mati ju je čakala že na pragu, in kakor da sta preračunala natanko na minute, je pozvonilo pri fari poldne, ko sta prišla do hiše.

Oče je prišel okrog ogla in ko je zagledal zbrane, se je odkril in pričel moliti angelsko češčenje.

„Sedaj pa le notri, kosilo je na mizi,“ je dejala mati veselo in stopila sama naprej.

Dominik je odgovarjal pri obedu kratko in kmalu sta spoznala tudi oče in mati, da mu ni za pogovor.

„Ali sta bila pri župniku?“ je vprašal oče in pogledal Jakoba, kakor da hoče od njega izvedeti vzrok Dominikove slabe volje.

„Ne,“ je odkimal Jakob — „samo pri Mohorjevih.“

In Dominik je položil prvi žlico na mizo. Oče ga je silil in mati mu je prigovarjala, a Dominik se ni dotaknil več nobene jedi, vstal je od mize in je pričel hoditi po izbi z dolgimi koraki.

Mati in oče sta se spogledovala in tudi Jakobu je bilo težko in sitno, pa Dominik se ni zmenil za nikogar in je meril dalje sobo iz kota v kot.

Ko je oče odmolil, je obstal sredi sobe in namignil Jakobu.

„Poglej, če je voz že pripravljen, ob štirih odhaja vlak!“

Materi je postal obraz žalosten, in oče se je zagledal v drobtine na mizi in je mežikal hitreje.

„Torej misliš res že oditi?“ ga je vprašal in gledal vanj, kakor da mu ne veruje.

„I, seveda,“ je odvrnil Dominik in prisedel zopet k mizi. „Kaj naj počnem doma, ko je škoda vsake zamujene minute in dela imam toliko . . .“

Mati je zmajala s sivo glavo in si je brisala solzne oči. Na-
posled je pobrala krožnike in žlice in je počasi odšla.

„Če že res moraš iti,“ je pričel oče in gledal v tla — „pojdi v božjem imenu, pa piši kaj več, kakor si pisal sedaj. Glej, prišel si in niti sestre nisi videl, sestre Angele mislim, ki je pri stricu. No, pa saj praviš, da prideš na svatbo. Le pridi gotovo in glej, da ne pozabiš, saj veš, da te bo vse veselo.“

Tako mu je skrbno naročal oče in Dominik je poslušal molče in gledal zamišljeno v prašne jaslice, ki so stale v kotu še od Božiča.

Naposled je pristopil oče k njemu in mu položil desnico na ramo.

„Dominik, ali potrebuješ mogoče kaj denarja?“

Dominik ga je pogledal začudeno in je odkimal. „Kaj še! Mar mislite, da sem prišel zaradi tega?“

„Ne, ne mislim,“ se je izgovarjal oče — „vem, da že lahko zaslužiš, a tako sem menil, ker si namenjen tako daleč. Nekaj imam vedno na strani in tudi ko prepisem posestvo, se ne boj, da bi na tebe pozabil. In kar imava z materjo svojega na strani, bo tvoje, Dominik, potem pa lahko prepustiš Jakobu ali pa sestri, kakor boš hotel. Prepisal bom na Jakoba, seveda, a zaradi tega ne imej nikakih napačnih misli, tudi Jakob je komaj čakal, da te zopet vidi, in vedno bo vesel, kadar prideš.“

Še nekaj je menda hotel povedati oče, a tistikrat je vstopil Jakob in naznanil, da je voz pripravljen.

„Saj je še čas,“ ga je skušal pridržati oče, a Dominik si je že oblekel površnik.

„Torej greš res, o, kako malo časa si bil doma in štiri leta te ni bilo. Še pogovorili se nismo dodobra,“ je žalostno skimaval oče in stopal počasi za njim v vežo.

„Počakaj, Dominik!“ je zaklicala mati iz zgornje sobe, ko je začula govorjenje v veži. „Počakaj, takoj pridem!“

Voz je stal pred hišo in trški kočijaž je sedel na njem in že držal vajeti v rokah, kakor da komaj čaka, da požene.

Mati je prihitela in je prinesla v naročju velik zavoj.

„Sliv in hrušek najlepših sem ti dala nekaj na pot, par klobas in enakih stvari in steklenico borovničevca, če se ti bo kaj zljubilo!“

Dominik se je branil, a mati je siloma položila zavoj na koleselj in mu hitela skrbno naročati:

„Pa piši, Dominik, bolj pogosto kakor si do sedaj, saj veš, da težko čakamo tvojega pisma in posebno sedaj, ko si namenjen tako daleč. Sporoči nam, če si prišel zdrav in srečno hodi, Dominik,“ in solze so ji zadržale nadaljni tok presrčnih besedi.

Podala mu je roko in se je obrnila v stran, kakor da se sramuje solz spričo tujega kočijaža.

Še očetu in Jakobu je stisnil Dominik roko in na to je velel pognati.

Kočijaž je povzdignil bič in voz se je premaknil.

„Zbogom, Dominik!“ je zavpil za njim Jakob in zamahnil z roko. In glej, da ne pozabiš priti na ženitvanje!“

Voz se je pomikal med drevjem hitreje in hitreje, na ovinku se je Dominik še enkrat ozrl, nato jim je izginil izpred oči.

„Ves se je nekako izpremenil,“ je prvi izpregovoril oče, ko so ostali sami pred hišo. „Tako nekako tih je, zamišljen in čudaški, da bi človek, ki ne ve, kako mu gre vse srečno in po volji, lahko mislil, da je nezadovoljen ali kaj enakega.“

Mati je gledala še vedno tja na konec vinograda, kjer je izginil voz za ovinkom in ni ničesar odgovorila.

In zvečer so premišljevali in govorili samo o Dominiku in tudi naslednje dni pri kosilu in pri večerji, a zaželjenega pisma iz Italije še ni bilo. —

Čez mesec dni, ko je padel po dolini zlatopoljski že prvi sneg, je prišla kratka dopisnica in za Božič nekoliko daljše pismo, v katerem je sporočil, da na ženitvanje skoro gotovo ne pride, ker ga zadržujejo težke študije.

Žalosten je bil Jakob, ko je izvedel to novico in sklenil je sam pri sebi, da mu tega nikoli ne odpusti.

„Popolnoma je pozabil na dom,“ je menil oče in ni več tolikrat govoril o njem.

In svatba se je vršila v predpustu brez Dominika. Do zadnjega dne skoro je pričakoval Jakob, da pride mogoče vendar, kakor je obljubil, pa ga ni bilo; še pismeno ni vprašal, kako in kaj je z ženitvanjem.

Manica je bila družica, a ni bila nič kaj dobre volje; nekako zamišljena je bila in tiha, in ko je godec raztegnil harmonike za ples, je izginila in odšla domov.

A vendar so svatovali dva dni in dve noči; še po dvorišču in okrog hiše je dišalo razlito vino, pa petje in vrišč še ni ponehal in nihče se ni čutil zaspanega in trudnega.

Samo oče Klander je stopil včasih z ženo na sveži zrak, okrog hiše ali saj v vežo in skimal in skomigal z rameni.

„Če bi bil med nami Dominik, bi svatovali še dva dni. Vsega je dovolj, vino teče po tleh kakor voda in kdor je božji, se je nasitil za ves teden; a tako se mi zdi, da nečesa manjka in tudi Manica je menda čutila tako, da je odšla že snoči. Glej, pa obljubil je —“

Tako sta izpregovorila parkrat, ko ju ni nihče slišal in se zopet vrnila med vesele svate.

In svatba in ženitvanje je minilo brez Dominika in minul je ob letu tudi prvi krst, dasi so ga vsi želeli za botra.

Tisto leto se je zgodilo prvič, da ni pisal za Božič. Mati je bila prepričana, da Dominik ni pozabil, pač pa se je moralo pismo na daljni poti kje izgubiti. „Za Veliko noč nam bo pisal gotovo,“ je menila. „Voščil nam bo vesele praznike kakor vedno, pa če je za desetim morjem, v deseti deželi ali koderkoli . . .“

Pa ni dočkala Velike noči; tisto zimo je legla in v štirinajstih dneh je umrla.

Pisali so mu, da je obolela mati in poštar je napravil tako, da bi ga pismo moralo dobiti, če bi bil še v tistem kraju. Pa pismo ga ni dobilo in je prišlo nazaj.

Kadar so se odprla vrata, se je nasmehnila mati in trudno obrnila glavo, pa ga ni bilo in umrla je, ne da bi mu še enkrat podala roko.

Manica se je preselila po materini smrti h Klandrovim. Šivala je kakor poprej in stari Klander jo je imel rajši ko gospodinjo Cilko. Kadar sta se sestala, sta se pogovarjala o Dominiku, oče je menil vedno, da se je moralo ž njim gotovo kaj zgoditi, ker ni o njem nikakega glasu.

Tretje leto potem je umrl tudi oče Klander, slab je bil že in star, in samo eno željo je še imel pred smrtjo.

„Rad bi ga videl še enkrat,“ je dejal, ko je že komaj govoril — „ker velik in slaven bo postal naš Dominik, da se bo čudila vsa dežela. Jaz ne dočakam, a vi boste slišali o njem in tedaj se spomnite mojih besed. Ker zvezda gori nad Sv. Ambrožem sije še vedno, najsvetlejša je med vsemi in tista je Dominikova!“

Tako je dejal oče Klander in ponoči je umrl. Sedaj je ostal Jakob sam, sestra Angela je odšla s stricem v Ameriko že pred letom in večkrat kakor poprej se je spomnil edinega brata Dominika. Pa za njim je izginil vsak sled in tudi župnik ni zasledil v časopisih več njegovega imena.

Nekoč pa je prinesel poštni sel Jakobu Klandru rumeno tiskovino, ki je ni nihče razumel. V nekem tujem jeziku je bila pisana in Jakob se je napotil z njo k župniku, ki mu je s pomočjo debelega slovarja raztolmačil, da je to poročno obvestilo, kakršno pošilja gospoda svojim sorodnikom in znancem.

„Dominik se je poročil,“ mu je razlagal važno in gledal zdaj v besednjak, zdaj na tisti papir — „in sicer na Angleškem z neko Eleonoro, ki skoro gotovo ni katoliške vere, ampak luteranka.“

Jos. Premk:

Krona v višavi.

(Dalje.)

Za Manico, ki je prinesla vina in sadja, je vstopila tudi gospodinja Cila v belem, zlikanem predpasniku.

„Oho,“ se je začudil župnik Andrej — „danes pa ni bil Klander varčen gospodar. I, seveda, kaj takega se ne zgodi vsak dan . . .“

Gospodinja Cila se je zadovoljno nasmejala in sedla na drugi konec mize poleg Manice.

„Torej petindvajset let ga ni bilo,“ je pričel župnik, ko sta Manica in Cila le molčali. „Saj ga ne boste več spoznali!“

„Kako neki,“ je pritrdila Cila in sedla poleg Manice. „Že takrat, ko je bil zadnjikrat doma, je bil ves drugačen kakor nekdanj, kaj šele sedaj, ko je gotovo bogat, da sam ne ve kako in gosposki, da se bo sramoval enemu izmed nas podati roko.“

A župnik Andrej je neverjetno skimal.

„Ne verujem,“ je dejal — „in tudi pismo ni pisano po tem. Sicer pa se mi zdi, da Dominik ni bil toliko častihlepen, temveč poln hrepenenja do različnih ved vsled nagona samega, kar je kazal že v zgodnjih letih. Gotovo da je s tem združena tudi čast in slava, a ljudje, ki hrepene samo za tem, delajo drugače, kakor je delal Dominik, ki je žrtvoval, kakor sklepam po tem zadnjem pismu, skoro vse življenje edino knjigi. Mogoče se motim, a da je hodil težavno pot, je gotovo, in čuditi se ni — če je truden . . .“

„Kdo bi si mislil,“ je skimala gospodinja Cila — „da bo hodil ta človek tako čudna pota.“

Župnik se je nekoliko zamislil in nato je dejal: „In takih Dominikov dandanes ni malo. Različni so, seveda, ki bi vztrajali tako dolgo kakor vaš, jih res ni veliko, ker polovica in tudi več jih omaga kmalu, in to je jasen dokaz, da bi bilo bolje, če bi ostali doma pri plugu. Poznam jih, ki stradajo ob eni sami kravici, sin pa moleduje v mestu za košček kruha in si ubija duševno in telesno zdravje. Ali bi ne bilo bolje, da bi ostal doma in pomagal, da se utrdi in poveča gospodarstvo. In tako prehaja vse v tuje roke, da otroci komaj vedo, kje so bili rojeni. Pa naj bi še bilo, ko bi našli v mestu in šolah zaželjeno srečo in zadovoljnost, pa jih je brezdomovincev na stotine, ki ne vedo, kam bi položili trudno glavo ali pa služijo bore krajcarje, ko so pustili doma krono in

cekine. To je rana našega naroda, ki ne ve, da je ped rodne grude večje vrednosti, nego seženj goljufive tujine. Lastne otroke pošiljajo v tujino, sami pa kličejo na pomoč pred tujci! Ne rečem, da mora ostati narod glup, dasi je najsrečnejši, ki ne zna razmišljati o ničemer in mu ne razjeda srca nikak dvom, a vsa ta izobrazba, ki jo je željna današnja mladež, je kakor strup . . . Zdravi in čili odhajajo, vračajo se pokvarjeni in mehkužni, da jih mora biti žalostna vsaka mati. Koliko je teh senc po naši domovini, koliko teh slabotnih, bolehavih jelk, ko bi bil lahko vsak izmed njih močan hrast. A če bi povedal to javno, kakor govorim vama, bi me križal svet in obsodil, da hočem pustiti narod v nevednosti in zmoti. Ali ni bolje verovati v zmoto in živeti mirno in zadovoljno, kakor živeti v večni negotovosti in nositi v srcu črva, ki gloda noč in dan . . . Saj popolne sreče ni nikjer in kdor upa vanjo je bedak: kako bi mogel uživati nepopolen človek popolno srečo? Toda pustimo to, hotel sem le reči, kako na napačni poti so vsi, ki pošiljajo iz mirnega doma svoje sinove in hčere med vihari svet, ko ne vedo, so li dovolj močni, da premagajo vse težave in zmote, ki jim prete v tujini. Še Dominik, ki je gotovo prišel visoko kakor malokdo, pravi, da je truden in je zaželel nazaj . . . Kaj šele oni, ki nimajo polovice njegove moči in vztrajnosti! In teh je toliko, da me obide žalost, če pomislim nanje.“

Glasno, skoro razvneto je govoril župnik Andrej in Manica ga je poslušala s pritajenim dihom. Še nikoli ni slišala iz njegovih ust takih besed, niti na prižnici niti drugod. In ko je končal, se mu je hvaležno nasmehnila in pogledala sestro Cilo, ki je gledala malomarno v tla in menda ni razumela župnikovega govora.

„Teško je, težko,“ je dejala in pogledala postrani na Manico — „pa Dominik je vendar srečen: bogat je in učen, da si ne morem misliti kako, in Zlatopoljčani se mu bodo čudili, če se bo razgovarjal ž njimi.“

Manica jo je pogledala izpod obrvi in tudi župnik Andrej se je ozrl nanjo začudeno.

„Niste me razumeli,“ je dejal in puhnil vijoličast oblak tobakovega dima. „Pa če se vrne, kakor upate, bom vesel z vami. Drag prijatelj mi je bil, dasi je bilo to že davno in nikoli bi si ne mislil, da se srečava tako pozno in na tako čudnih potih.“

„In pravi, da je truden,“ je opomnila Manica in pogledala župnika Andreja.

„Da,“ je prikimal župnik. „Ljudje, ki so dosegli, kar so želeli, navadno ne sporočajo, da so trudni. Dominik pa je pisal, no, mogoče pomeni to kaj drugega, ker težko je slediti njegovim mislim: druga bega čez drugo, brez zveze brez cilja in edino, kar razumem v pismu, je hrepenenje za najvišjim in težka utrujenost, ki veje iz vse nejasnosti in jo priznava sam. Bogve, kakšna je bila pot njegovega življenja.“

„Bogato se je moral oženiti, so dejali župnik, ki so bili pred vami in so brali njegova pisma,“ je opomnila gospodinja Cilka z važnim obrazom. „Bogato se je oženil in sam je bogat, kako ne bi živel zadovoljno? Reveži smo mi, ki se ubijamo s plugom in lopato; kdor služi denar z umom, je gospod in ni nikoli truden.“

Župnik je srknil dvakrat iz rožnatega kozarca in je odkimal.

„Motite se, kakor se motijo vsi, ki mislijo tako. Naši predniki so živeli zadovoljnejše, ker niso poznali te zmote, danes pa je narod kakor zbegana čreda brez pastirja, in išče vsekrižem poti k boljši bodočnosti. Toda vsako upanje na boljšo bodočnost je zaman, dokler se ne vrnejo in ne združijo z rodno grudo in rodnimi brati vsi, ki so odšli... Ker ravno ti, ki si domišljajo, da jih je obsijalo v svetu spoznanje in govore narodu o sreči in bodočnosti, so vzrok razkola in vse nezadovoljnosti. Kaj nam treba prerokov, katerih nauk je le v besedi, njih srca pa so daleč od vsega; kaj nam treba vseh različnih voditeljev in kričačev, ki so edini vzrok, da psuje brata brat za prazen nič! V dolino zlatopoljsko jih še ni bilo, a ni več daleč, ko se razgrne ta pogubni val tudi čez te poljane, tudi čez te ljudi, ki žive sedaj mirno in zadovoljno. Še v božje hrame se je zasejala ta ljulka, da pridigarji govore o stvareh, ki jih Krist ni nikoli priporočal. Vse je kupčija in mešetarjenje z rojaki, ki jih gonijo na semenj v sramotno prodajo tisti, ki so odšli, da se spopolnijo med svetom in so pozabili na rodno grudo. A ko doseže laž svoj vrhunec, narod propade, kakor jih je propadlo že toliko in podjarmijo ga in zasušnijo zdravi in čili. Take so moje misli že od nekdanj in ker nisem hotel služiti tem goljufnim malikom, sem romal od fare do fare in spoznal na tem romanju, da se ni čuditi, če je bil dvanajstletni Krist v svoji pravi ljubezni do naroda v jeruzalemskem templju modrejši od pismarjev in farizejev. Tu v dolini zlatopoljski pa živim zadovoljno, ker ga ni razen Dominika, ki bi odšel in se okužil v svetu, in sedaj se vrne tudi ta.“

Pogledal je gospodinji Cili ostro v obraz in oči so se mu zasvetile ko dva plamena. Manica je strmela vanj in je čutila do njega še večje spoštovanje.

Takrat je župnik Andrej stisnil obrvi in se nagnil bliže k oknu. „Če se ne motim,“ je dejal in se ozrl nazaj na Manico in gospodinja Cilo — „se bliža doli med drevjem vaš koleselj.“

Manica in Cila sta planili hkratu k oknu.

„Resnično, Jakob prihaja!“ je vzkliknila Cila in odhitela na vežni prag.

Manica pa je stala pri oknu in obraz ji je bledeel, da jo je župnik Andrej pogledal pozorno in skoro začudeno.

Po kolovozni poti je resnično tekla sem proti hiši Klandrova kobilica in Jakob Klander je sedel na kozlu in pritrkaval z vajeti po njenem hrbtu narahlo kakor v zabavo. Dva velika kovčega sta bila privezana zadaj, a enega se je moral ogibati Klander na kozlu, v koleslju pa je sedel starikav človek z naočniki in redko osivelo brado. Izpod ozkokrajnega klobuka so se mu usipali globoko na tilnik beli lasje in ves njegov obraz je bil pepelnato siv in suhljat. Zelo je bil podoben tržkemu notarju in Manica, ki je gledala vanj s širokorazprtimi očmi, se je obrnila proti župniku.

„Saj ne pride Dominik,“ je dejala. „Kaj neki hoče pri nas notar?“

Župnik pa je odkimal in ni odtegnil pogleda od osivelega prišleca na koleslju.

„Podoben je notarju, pa ni,“ je zamrmral, a med tem se je voz že popolnoma približal in Jakob je skočil raz kozla.

„Dominik je, nikdo drugi,“ je dejal župnik in stopil iz sobe, ne meneč se za Manico, ki se je tresla kakor mrzlična in prišla počasi na vežni prag.

Gospodinja Cila je stala par korakov od vrat in je gledala Jakoba tako topo in brezizrazno, kakor da so ji zastale vse misli. Parkrat se je ozrla nanj, ki je sedel v vozu s sklonjeno glavo in ni hotela pristopiti bliže, pa ni vedela, ali bi storila prav ali ne, ker tudi Jakob se ni ozrl po njej in je samo prikimal župniku v pozdrav.

A sivolasec na vozu se ni ganil. Glava mu je klonila nizko na prsi, suhljati roki je držal sklonjeni v naročju in oči je imel polzatisnjene.

Takrat je hotel Jakob nekaj izpregovoriti, a ko mu je pogledal bliže v obraz, je začudeno razprl oči in se obrnil proti ženi in Manici ter položil prst na usta.

„Zaspal je,“ je dejal. „Tri dni in tri noči se je vozil, saj ni čudno.“

Župnik Andrej je pristopil h koleslju in tudi Manica in Cila sta se približali.

„Moj Bog, to je on?“ je šepnila Cila in veliko začudenje je bilo na njenem obrazu.

Manica pa je stala ob vozu in ni umaknila pogleda od njegovega suhljatega obraza.

„Ali ga prebudim?“ je šepnil naposled Jakob obrnjen proti župniku.

Župnik je skomignil z rameni, a Manica je iztegnila roko, kakor da hoče braniti.

„Pustite ga, truden je!“

Tako so gledali vanj in vseh oči so bile resne in začudene, samo župnikov obraz se je smehljaj in visoko čelo se mu je svetilo v zadovoljnih gubah. Gledal je gospodinjo Cilo, ki je skoro nezadovoljno zmigavala z ustnicami, opazoval Jakoba Klandra, ki ni bil več tako židane volje kakor zjutraj, in oči so se mu smejale še bolj... Vedel je, da so ga pričakovali v drugačni slavi in mogočnejšega, a sedaj je slonel pred njimi v koleslju tako neznamenit, bled in postaran, da bi šli mimo njega, ko bi ga srečali na cesti, molče in brez vsake pozornosti.

Takrat je kobila potegnila sunkoma, da je Dominik omahnil nazaj in hipoma razprl oči. Pogledal je okrog sebe skoro preplašeno, a hip na to se je nasmehnil in se ozrl po zbranih.

„Doma smo,“ je zamrmral in stopil počasi na tla. Manica je videla, kako so se mu zašibila kolena in je stisnil ozke ustnice kakor v bolesi. Vzdrhtela je in gorko je začutila v očesu, najraje bi pristopila k njemu in mu podala roko v pomoč in oporo.

Najprvo je pristopil k njemu župnik Andrej in mu podal roko, v kateri se je suhljata Dominikova desnica popolnoma izgubila.

„Ave, amice! Ali se me še spominjaš?“

Dominik je stal ob njem in mu je segal komaj do rame; njegovo šibko, že nekoliko upognjeno telo je bilo popolnoma v župnikovi senci in bil je po obrazu starejši od njega za dvajset let.

Popravljal si je naočnike in mu gledal dolgo krmežljivo in mežikaje v obraz. Naposled je skimal z glavo in je umaknil roko iz njegove desnice.

„Slabo se spominjaš, prijatelj,“ ga je opomnil župnik Andrej in ga potrepal po rami.

Dominik pa je samo majal z glavo in nekak top, brezizrazen nasmeh, ki je hotel biti menda uljuden in prijazen, je krožil na njegovih ustnicah.

„Ne spominjam se, žalibog,“ je odvrnil naposled in se zagledal zamišljeno v tla.

Šele ko mu je župnik Andrej povedal, kdaj v preteklosti sta se ločili njuni poti, mu je Dominik zopet podal roko in zadovoljno prikimal.

„Res je, res je,“ je dejal in mu gledal pazno v obraz. „Andrej si, da, prijatelja sva bila takrat, dobra prijatelja, seveda, davno je bilo to, davno . . . davno . . .“ je zamrmral naposled bolj sam zase in se napotil v hišo, ne meneč se za druge, ki so čakali, kdaj se ozre tudi po njih.

Župnik Andrej je stopal počasi za njim in gledal v njegov suhljati tilnik, na katerem sta se napejali dve zabrekli, debeli žili.

Črnkasta suknja mu je segala skoro do peta in je visela na njem tako ohlapno in nerodno, kakor da ni umerjena njemu. Ko je stopal, se je upogibal kakor pod tovorom, in počasen in truden je bil njegov korak.

Na vežnem pragu pa se je nenadoma obrnil ter odšel nazaj k vozu.

„Ali si pripeljal vse?“ je skrbno povprašal brata Jakoba, ki je stal še vedno ob koleslju. „Trije kovčegi so, trije — najpotrebnejših knjig, drugo še pride.“

In ko se je prepričal, da so vsi trije kovčegi na koleslju, se je napotil mimo Cile in Manice, ne da bi ju pogledal.

„Kje ste pripravili zame?“ se je obrnil v veži proti Jakobu, ki je hodil za njim tik župnika.

„V gornji sobici, kjer je svetlo in svež zrak. Vse nepotrebno smo odstranili, šivalni stroj in vse, kar je bilo enake ropotije. Zdaj je prostorno in zračno.“

Pa Dominik ni poslušal zgovornega brata, stopil je po stopnicah navzgor in se ni ozrl po njih, ki so stali spodaj in se spogledovali.

„Pogledat je šel, če mu bo ugajalo,“ je menil Jakob Klander, obrnjen proti župniku Andreju, ki je gledal za njim malce začudeno. „Se že vrne,“ je dostavil in stopil v izbo.

Posedli so okrog mize in Jakob je pripovedoval na dolgo in široko, kako težko ga je spoznal na kolodvoru in da je izpregovoril ž njim komaj deset besedi. Ni mu povedal ne o ženi, ne o otrocih in bil je čemeran, da se ga ni upal vprašati ne po tem, ne onem . . .

Župnik in Cila sta ga poslušala pozorno, a Manica je gledala zamišljeno v tla, kakor da je ne zanima Jakobovo pripovedovanje.

„Postopi gor! Kaj neki dela tako dolgo,“ je dejal naposled ženi Cili. „Reci, da ga pričakujemo in da je gospod župnik tudi še tukaj.“

Žena je odšla, dasi nekako nerada, a se je kmalu vrnila.

„Na postelji leži in gleda v strop,“ je dejala. „In ko sem prišla, je zarenčal, naj ga ne motim!“

Jakob Klander jo je gledal debelo in nekaj časa ni odgovoril.

„Kaj hočemo, čudak je bil vedno, danes pa je še truden. Daj, prinesi, kar je pripravljenega,“ je velel ženi skoro jezno. „Zjutraj sem mislil, da bomo boljše volje,“ je dostavil mrmraje.

Takrat se je župnik ozrl v strop in z njim so se ozrli tudi drugi. Iz sobice nad stropom so se slišale Dominikove stopinje. Včasih je postal, a potem je hodil gorindol počasi in enakomerno . . .

(Dalje prihodnjič.)

Radivoj Peterlin-Petruška:

Sonet.

Pripeljal se v saneh je gozd božični,
zvené, drhté srebrni mu kraguljčki,
z nebes pa sneg kot biserni metuljčki
se siplje v praznični obleki lični,
da sprejme ga zaljubljena narava,
done nasproti mu zvonovi: „Slava!“

Pozdravljena, ti Božič rdečelični,
vsa v smehu, šumu, kakor polni uljčki,
blešče zobje, oči se ti: draguljčki
v opravi rožnih ust, črnin resničnih,
vsa praznična je tvoja polt snežena,
oddaleč mrzla, blizu tak ognjena.

A lepšega ni, kot v božični srepi mraz
poljubljeni ognjenih dev obraz in stas.

Jos. Premk:

Krona v višavi.

(Dalje.)

III.

Dolino zlatopoljsko je pobelil sneg. Med golim drevjem je žvižgal od jutra do večera mrzel gorski veter in sukal snežinke v velikih kolobarjih visoko pod nebo, ki je viselo nad gorami sivo in megleno, kakor da se je umaknilo solnce za vedno iz teh krajev.

Vsako jutro je napravil Jakob Klander od vežnega praga do bližnje poti ozko stezo, a metež mu jo je zamedel visoko ponoči in drugi dan je moral zopet razmetavati sneg na desno in levo.

Tako hude zime niso pomnili Zlatopoljčani že dolgo. Visoko skladovnico drv je pripravil Klander v jeseni, več kakor vsako leto, skoro do kapa je segala, pa je še zmajaval z glavo in naročil hlapcu neko jutro, naj zapreže konja in gre gori v šumo pod Očakom, da spravi v dolino, kar je posekanega, dokler še sneg ne dela prehude ovire. Ker kurilo se je pri Klandrovih tisto zimo kakor še nikoli; od jutra do večera je gorelo gori v podstrešnici, kjer je bival Dominik zakopan med svoje knjige in papirje, da ga ni bilo na izpregled po več dni. Miza in omara, stoli in tla, vse je bilo pokrito s knjigami, da se Manica skoro ni upala prestopiti, kadar mu je prinesla obed ali zakurila peč.

Skoro dva meseca je že bival na domu svojega brata, a niti enkrat se še ni zgodilo, da bi stopil doli v izbo med družino in se ž njimi kaj pogovoril. Prve dni sta mislila Klandrova, da je pač truden in se mu ne ljubi; a Dominik je bil tudi pozneje kakor prvi dan: ako je šel skozi vežo in srečal gospodinjo Cilo, ji je prikimal, ako se je ravno ozrl vanjo, a navadno je šel mimo molče in spregovoril le z Jakobom včasih par besed o vremenu in enakih stvareh in nevoljen in čemerren, kakor je bil vedno, odšel zopet v svojo sobo.

Brat Jakob je sodil, da je bolan in tudi njegovo upalo in suho lice je pričalo o slabem zdravju, pa verjetno vendar ni bilo; ako se je prebudil Jakob opolnoči ali tudi pozneje, je slišal nad seboj v sobici Dominikove korake. In zjutraj je vstal zopet prvi. Manica mu je prinesla navadno zajutrk, ko se je komaj zdanilo, a vsakikrat, ko je vstopila s porcelanasto skodelico, je bila postelja

že prazna, in Dominik je tičal v tem ali onem kotu zaglobljen v kako knjigo. Parkrat pa se je zgodilo, da ga je našla spečega na neodgrnjeni postelji in obutega in oblečenega očitno še od prejšnjega dne. Namenila se je, da ga posvari in poprosi, naj pazi na svoje zdravje, a kadar je stala v njegovi bližini, ni imela moči, da bi izpregovorila kako besedo. Dominik pa je tudi navadno molčal, včasih se je pač ozrl po njej, jo povprašal, če je zunaj mrzlo, če je ponoči snežilo ali kaj enakega in se na to zopet zagledal v različne zvezke in papirje, ki so bili naloženi vsekrižem.

Bolan mora biti, zelo bolan — je menil Jakob, kadar so govorili o njem, — zato mu ni do pogovora. Sila slab je in postaran, nikoli nisem mislil, da se vrne kdaj tako nadložen.

Neko jutro je bil Dominik čudovito bled. Ko je stopal iz svoje sobe nizdol po stopnicah, se je oprijemal za zid, in noge so mu bile težke kakor iz svinca. Ko ga je zagledala Manica, se ga je skoro prestrašila in hitela je v njegovo sobo in odprla okno na stežaj, ker Dominik ni pustil odpirati vsako jutro, in Manica je bila prepričana, da mu to tudi škoduje.

Stopil je iz hiše in hodil zunaj pod kapom gorindol počasi, skoro leno, dasi je bril od hribov mrzel veter.

Jakob ga je gledal iz hleva in videl, kako si pritiska robc na usta, kot da ne more prenesti ostrega zraka, in vsakikrat, ko ga je posilil kašelj, se je upognil in sklonil bolešno, in v lice mu je udarila temna rdečica.

„Stopi v hišo, da se ne prehladiš,“ ga je opomnil, ko je prišel k njemu; a Dominik je skimal in stopal počasi dalje gorindol.

Jakob je izginil v veži, a se kmalu zopet pojavil na vratih s težkim kožuhom, ki ga je imel še od očeta.

„Daj, saj ogrni se,“ mu ga je ponudil, a Dominik se je branil, pa ker se Jakob le ni dal pregovoriti, je vendar oblekel očetov kožuh, ki mu je segal skoro do peta.

„Dominik, meni se zdi,“ je pričel Jakob skrbno, „da nisi bogve kako trdnega zdravja. Dobro bi bilo če bi pil kako gorsko cvetje —“

Dominik pa ga je pogledal debelo in se mu je celo nasmehnil.

„Le pusti gorsko cvetje, Jakob, in nikar se ne skrbi!“

„In svoji ženi bi kaj sporočil,“ ga je opomnil Jakob plaho in skušal počasi napeljati pogovor na stvar, ki ga je zelo zanimala.

„Ženi?“ se je začudil Dominik in namršil obrvi. Čelo se mu je nabralo v temne gube in Jakob je spoznal, da mu kar nič ni po volji njegovo govorjenje. „Kakšni ženi?“

In sedaj Jakob ni vedel, kako in kaj bi odgovoril, da bi ga zopet ne razdražil. Pogledal je v tla in si je pomaknil kučmo nazaj na tilnik.

„I no,“ je dejal naposled počasi in gledal tja nekam čez travnik — „pred leti, ako se prav spominjam, si sporočil po nekem tiskanem listu, da si se oženil tam nekje . . . z neko . . . eh, pozabil sem ime in kraj!“

Dominik je razširil oči in se je pogladil po redki osiveli bradi.

„Glej, pozabil sem, da sem sporočil,“ je zamrmral, a v obrazu se mu je poznalo, da ne govori rad o tej stvari. „Da, oženil sem se, kaj zato, pa je umrla — pred leti že,“ je dostavil in odšel proti koncu hiše. Tam je postal, pritisnil zopet robec na usta in se zagledal v gore, ki so bile pokrite z debelim snegom.

Jakob je uvidel, da noče govoriti o stvari kaj več in je odšel v hišo, kjer je povedal ženi in Manici, da je Dominik udovec in ni čudno, če je tako čemereren.

„Gotovo je bila lepa in rad jo je moral imeti, seveda, zato žaluje in se ogiblje družčine. Revež,“ je pripomnil in naglo umolknil, ker na vežnem pragu se je prikazal Dominik.

Odložil je kožuh in odšel naravnost v gornjo sobo; a ko je prišla Manica za njim, da zapre okno in zakuri v peči, ga je našla na veliko začudenje v postelji.

„Dominik, ali si bolan?“ ga je povprašala skrbno in pristopila k njegovemu zglavju; a Dominik je nevoljno nagubančil čelo in odkimal:

„Okno zapri in zakuri,“ ji je velel in se obrnil v zid. Čez nekaj časa pa je odgrnil odejo do pasu in se uprl na komolce.

„Tako zatohlo je v sobi, tako težak zrak. — Manica daj mi vode.“

Manica se je stresla, kajti prvič odkar je bival v njeni bližini, jo je nazval z imenom.

Podala mu je vode in je videla, da se mu roka trese.

„Dominik, ti si resnično bolan,“ ga je opomnila in gledala dobrotno in usmiljeno. „Ali naj pošljemo v trg po zdravnika?“

„Kako ste grozni vsi skupaj!“ je vzdihnil in stisnil ustnice. Kaj hočete vendar z boleznijo in zdravili? Saj sem zdrav, pustite me vendar!“

Nato je legel nazaj in Manica se ni upala več izpregovoriti. Pospravila je še nekoliko okrog peči in je odšla molče.

Med vrati se je ozrla še enkrat, a izpod odeje se je videla samo redka, osivela brada, njegov obraz pa je bil skoro popolnoma pogreznjen v blazine.

Ko je povedala Jakobu in Cili, kaj je z Dominikom, se je pojavila na Jakobovem obrazu skrb in prestrašenost in pričel je takoj ugibati, kaj bi se ukrenilo.

„Zdravnika ne mara,“ je premišljeval in gledal zdaj v Manico zdaj v Cilo — „zdravila tudi ne, težave so ž njim. Kaj neki mu je treba tičati vedno med tistimi knjigami in tratiti še noči, ko je slab in spanja potreben. Pa si ne da svetovati! Še ne posluša človeka, ki mu hoče dobro in pametno. Bojim se, da ga bo zvilo kar naenkrat. Pet let je mlajši od mene, pa izgleda, kakor da je moj oče. Čudno se je izpremenil, nikoli nisem mislil, da se bo tako zgodilo. Včasih, bog mi odpusti nekrščanske misli, se mi zdi, kakor da ni več pri pravi pameti. Pogleda te, posluša, ko mu kaj pripoveduješ, pa če ga vprašaš potem to in ono, odgovori čisto kaj drugega ali pa odide brez odgovora. Bogve, kaj je z njim, da ni več za pogovor niti za družbo... Tiste knjige, če bi bilo po mojem, bi mu poskril za nekaj časa, kaj mu je neki potreba venomer gledati vanje: ako se ni do sedaj naučil, kar je želel in mislil, se zdaj na stara leta menda tudi ne bo. To bi že lahko vedel, pa mu reci kaj, ko te gleda, kakor da ne razume več materinega jezika in misli svoje stvari, pa če bi bil menda tudi v cerkvi pri pridigi. Saj res, k župniku stopim in povem, da je obolel, naj pride on in ga pregovori in mu nasvetuje, kar je prav in potrebno. Če pa bi bilo tako daleč, pa je tudi potrebno, da se spravi z Bogom, da bo saj umrl kakor kristjan. Pa tako hudo menda še ni, no, pa bomo že videli.“

In čez pol ure je gazil Jakob v kožuhu in kučmi proti vasi, da obvesti župnika Andreja o Dominikovi bolezni.

Manica pa se je potikala po hiši in ji ni bilo do dela, vse tako pusto in dolgočasno se ji je zdelo povsodi, kamor se je obrnila.

Tudi druga leta je zapadel sneg po dolini zlatopoljski, mrzel veter je žvižgal okrog Klandrove hiše in solnce se ni prikazalo po cele tedne, pa je bila Manica vendar zadovoljna in celo veselila se je teh mrzlih dni. Zdaj pa ji ni bilo nikjer obstanka: hodila je iz izbe v shrambo, po veži, ob ognjišču, okrog hiše in povsodi, kakor da išče dela, pa se ni dotaknila ničesar. Postajala je tu pa tam, podpirala roke v boke in gledala zamišljeno zdaj v to zdaj v ono stvar. Čim bolj se je skušala otresti vsake misli na Dominika, tem po-

gosteje je vstajal pred njo njegov bledikast obraz in ni ga bilo kraja ne kota, kjer bi ubežala njegovi podobi.

Popoldne je prišel župnik Andrej in se napotil naravnost v njegovo sobo. Ko je potrkal lahno na vrata, se mu prvi hip ni nikdo odzval; šele čez nekaj časa je zaslišal nekak šum, kakor da se je v postelji nekdo obrnil in glas, ki ga je zaslišal iz sobe, je bil hripav in skoro osoren.

Dominik je ležal v postelji napol dvignjen, uprt z levim kolcem v zglavje in gledal proti vratom.

„A, ti si,“ je dejal, ko je vstopil župnik Andrej in ga pozdravil s prijaznim nasmehom. „Pa kaj te je prineslo v tem mrazu in snegu?“

Župnik Andrej je opazil, da je Dominik precej dobre volje in je sedel zadovoljno poleg postelje.

„Sporočili so mi, da si obolel,“ je opomnil, a Dominik je skimal nezadovoljno in stisnil obrvi nizko na oči.

„Kaj ti ljudje vsega ne store! Veš, to je grozno! Mučijo me in nadlegujejo, da se mi je pristudilo že vse skupaj. In sedaj prihajajo celo k tebi s takimi novicami. Ne, to je neznosno,“ se je razjezil, da mu je udarila v lice lahna rdečica. Hotel je izreči še nekaj, a tistikrat so se mu žile v vratu napele in iz prsi mu je udaril suh kašelj. Prijel se je za čelo, potegnil z roko preko oči in legel nazaj.

„Dominik, ne razburjaj se,“ ga je opomnil župnik Andrej prijateljsko in mu popravil odejo — „to ti škoduje, ker bogve kako trdnega zdravja res nisi.“

Pa Dominik je zamahnil z roko in se ni dal umiriti. „Ti ne veš, ker jih ne poznaš. Komaj napravim korak iz sobe, so mi že za petami s stoterimi vprašanji in mučijo s svojo glupostjo in radovednostjo človeka in ne spoznajo, da so mi nadležni. Če bi moral živeti med njimi leto dni, bi menda zblaznel! In sedaj so si, kakor praviš, izmislili bolezen! Kakšno in kdo jo ima? Jaz ne! Če pa sem v postelji, ker mi je nekako težko in slabo, kakor se to pogosto zgodi, še ni potreba razbobnati, kakor da je že vsa zlatopoljska dolina polna mrličev. Kako bedasto je vendar to ljudstvo!“

Župnik je nekaj časa molčal, nato je povzel mirno in se pri-maknil bliže k njegovemu zglavju.

„Ti jih sodiš napačno, Dominik. Nič drugega, nego ljubezen in prava bratska skrb je v njihovih srcih. Tebi je vse to tuje, ker ne razmišljaš o njih, ker živiš popolnoma drugačno življenje kakor oni. Mislili smo vsi, ko si prišel na svoj dom, da si odpočiješ, da

se odtegneš vsaj nekaj časa od svojega duševnega dela, a smo se varali, kakor vidim. Tvoji ljudje te ljubijo in vidijo v tebi le svojega Dominika, a ne človeka, ki nima in noče imeti časa, da bi se razgovarjal o življenju in razmerah, ki se zde tebi smešne in malenkostne, a so njim važne in zanimive. Glej, dva meseca si že skoro doma, a o tvojem življenju vedo prav toliko, kakor prvi dan, ko so te pričakovali s takim hrepenenjem.“

„Pa kaj hočejo?“ ga je prekinil Dominik nervozno in se napol dvignil v postelji.

„Nič drugega, kakor da jim daš dobro prijateljsko besedo, da se pogovoriš z njimi, kakor si se kdaj v mladosti in da se jim saj nekoliko približaš in jim ne ostaneš taka zagonetka. Pusti za nekaj tednov svoje delo in pojdi med nje, da se razvedriš in oddahneš in ta visoka stena, ki se dviga zdaj med teboj in njimi, bo izginila popolnoma. Veruj mi, Dominik, tvoji živci so bolni, ti tiraš svojo duševno moč z železno silo više in više, a ne pomisliš, da je treba odmora in počitka. Zato živiš v tem bolnem duševnem razdraženju in ne čutiš, da ti peša telesna moč dan na dan kar očitno. Vem, da se ti zdi v tem svojem duševnem življenju vse, kar mislijo in govore ti ljudje, ki so ti po duhu popolnoma tuji, smešno in neznatno, da se ti zdi škoda trenutka, ki bi ga izgubil v pogovoru z njimi, a ne premisliš pri tem, da je to bolno samoljubje, ki je škodljivo ne samo tebi, temveč vsem, ki pridejo s teboj v dotiko. Kakršenkoli je cilj tvojega življenja in delovanja, ako ni združen z ljubeznijo do rodne grude, je škodljiv in napačen. Ako si šel v svet, da postaneš svojemu ljudstvu nerazumljiv in tuj, si zgrešil pravo pot in ob tvojem koncu ga ne bo, ki bi plakal za teboj in te proslavljal!“

Dominik ga je gledal zamišljeno in se mu je nasmehnil. „Andrej,“ je dejal polglasno in trudno — „če se prav spominjam, smo govorili tako v mladosti, ko je bilo naše obzorje še vse nejasno in temno.“

„Nasprotno, prijatelj,“ mu je oporekal župnik Andrej in na ustnicah mu je krožil trpek nasmeh. „Da so ostali vsi istih nazorov kakor takrat, bi jih živelu danes mnogo srečneje in več bi koristili svojemu narodu.“

Dominik je zamahnil z roko in je odvrnil skoro razburjeno:

„Čemu povsod in vedno edino svoj narod! Kaj ni vse človeštvo ena sama mogočna družba, vredna enake ljubezni ali enakega sovraštva, kakor že hočeš?!“

„Gotovo,“ mu je prikimal župnik — „a kdor misli z umom prevarati srce, hoče preslepiti samega sebe! Če je v nevarnosti pred požarom vsa vas ali ne bo pomagal vsak najprej svojcem in potem šele drugim? Tako je v današnji človeški družbi, ki je in bo razdeljena o gotove tabore, dokler ne nastopi doba spoznanja, da je vsako medsebojno sovraštvo samo ovira do celokupnega blagostanja in sreče. A da pride kdaj to spoznanje v vsa človeška srca, in da se ucepi hrepenenje po zlatem veku bratstva in ljubezni tudi njim, ki jim je to neizvršljivo in smešno upanje, je treba pokazati možnost izvršitve najprvo v lastnem narodu in potem šele drugod. Dokler pa bo mislil sin drugače od očeta in brat sovražil brata, je vsaka misel zaman, in zato sem dejal, da so napačni tvoji cilji, ako niso združeni z ljubeznijo do rodne grude. Naj kraljuje tvoj duh više od zvezd, naj bo tvoje pojmovanje o življenju in vsem še tako obširno in popolno, tvoje srce mora čutiti z Jakobom in tvoja beseda ne sme biti drugačna od njih, ki se ti zde tako tuji in neznatni. Dokler je med vami le neznatna senca, ni mogoče pravega sporazumljenja in ti si jim tujec, dasi se pretaka po tvojih žilah ista kri. Ker v vas, prijatelj, ki ste odšli med učene in se zapisali smrti za kako idejo, ki jo bodo vaši nasledniki v popolnejšem spoznanju in umevanju vrgli in uničili kot smešno neznatnost in brezpomembno zastarelost, ne tiči bodočnost in blagostanje ljudstva, pa če razjasnite vso zagonetnost neskončnega vseмира in si izmislite še sto-into človeških pravic in dolžnosti temveč edino pot, ki jo bo hodil celokupen narod z roko v roki, v slogi in ljubezni vodi k bodočnosti in sreči. In tega vi ne poznate, dasi ste izšli iz naroda, ki ima pravico tirjati od vas, ako že ne novega dne, ki ga obljublja vsak, ko odhaja, pa vsaj tiste zdrave ljubezni do rodne grude, ki ste jo ponesli v srcih seboj. Zato se ne razburjaj, če ti ni po godu Jakob ali kdorkoli, ko se jim približaš bolj, spoznaš, da so blagi in dobri ljudje.“

Dominik je gledal vanj skozi polzatisnjene trepalnice in je le včasih zganil z ustnicami in rameni, kakor da se s to ali ono župnikovo mislijo ne strinja.

„Ti torej misliš, kakor sklepam iz tvojega govora,“ mu je odvrnil počasi Dominik — „da storim najpametneje, če napravim križ čez vse svoje dosedanje delovanje in se poslovim od vsega, v čemer je bilo svoje dosedanje življenje, ker sem na napačni poti. Hm, ali se ti je posrečilo izpreobrniti že mnogo takih grešnikov, Andrej?“ se mu je nasmehnil zlobno in samozavestno so mu zasijale oči.

Župnik Andrej je spoznal, da je Dominik zgovoren in je skušal kar najbolje izrabiti ugodno priliko.

„Govori naravnost, Dominik,“ je dejal in ga prijel za roko, „Ali še nisi nikoli doživel trenutka, ko si se pokesal, da si kdaj nastopil to pot? Ali se ti ni še nikoli zazdelo, da so vse te tvoje modroslovne študije in s čemer se še vse pečaš, zelo nehvaležen poklic?“

Dominik je počasi odtegnil desnico iz župnikove roke in je prikimal.

„Priznavam, Andrej, ali vsak človek ima v življenju trenutke, ko ga obvlada dvom in mu omahuje volja. Tudi jaz sem jih doživel in tak moment slabosti in dvoma je bil trenotek, ko sem zahrepenel po domu in zlatopoljski dolini; ko sem pa prišel v rojstni kraj, je bilo v mojem srcu že kesanje in zdaj, ko ni v duši več dvomov in živim zopet prejšnje življenje, ni mogoče, da bi živel, kakor sem se namenil na poti v domovino.“

Župnikov obraz se je svetil veselja in potrepal je Dominika, ki je bil napol sklonjen v postelji, prijateljsko in navdušeno.

„Hvala ti za te besede, Dominik! Vedel sem, kaj pomeni utrujenost, o kateri si govoril v svojem pismu, zato se nisem mogel načuditi, ko si prišel ves drugačen, kakor si prerokoval. In zato je treba, da popraviš, kar si zakrivil ta dva meseca: dolina zlatopoljska ni za čemerne filozofe in jezikoslovce, ampak za zdrave in vesele ljudi.“

„Kako to misliš?“ ga je povprašal Dominik, kakor da ga ne razume.

„Mislim,“ je odvrnil župnik — „da si po dolgoletnem bivanju v tujini lahko spoznal, da po tej poti, ki jo hodiš sedaj, ne prideš nikoli do vrhunca in mirnega zavetja, kjer se oddahneš in odpočiješ. Dokler boš živel v duševnem stiku z ljudmi, ki hrepene kakor ti, boš živel v večnem boju: ozri se naokrog in videl boš, koliko sejalec je na njivi, kjer seješ ti, a še več koscev, ki kosijo za vami in sejejo novo seme. Ali ne veš, da se posameznik postara, življenje pa je večno mlado: komaj skloniš glavo, že jih je deset na tvojem mestu, zato se zadovolji s tem, kar si storil, pa če si žel za svoj trud hvalo ali nehvaležnost. Misel pa, da moraš postati največji med vsemi, zatri, ker je napačna in neizvršljiva: vse svoje mlade moči si porabil, da si razjasnil to in ono, da si ugladil pot do višine, kjer stojiš sedaj truden in onemogel, a njim, ki so šli za teboj, ni bilo treba tega: z lahkoto so se povzpeli po jasno

začrtani poti do tebe in upreti so se morali na lastno moč šele v višini, kjer si ti že omagal. Ali je čudno, da ne moreš za njimi in da so te prehiteli, dasi so mlajši od tebe? In tudi ž njimi se zgodi, kakor se je zgodilo s teboj, ker življenje je večno mlado in vsled te večne svežosti in novih močnejših sil — ni popolnosti in konca nikjer in nikoli!“

Župnik Andrej je umolknil in se zagledal v okno, pred katerim so v lahnem vetriču plesale bele snežinke. Včasi je katera obvisela na steklu in se stopila v majhno kapljico, ker v sobi je bilo toplo. Enakomerno prasketanje se je čulo iz železne pečice, ki je metala skozi majhna odprta vratca daleč po tleh rdečkast odsev plapolajočega ognja.

Dominik je podpiral glavo z levico in je gledal zamišljeno v tla. Pramen dolgih osivelih las mu je zdrknil po čelu na obrvi in ves njegov obraz je bil sivkasto bled.

„No, in kaj sedaj?“ je izpregovoril naenkrat, kakor da mu je mučen molk in se ozrl v župnika Andreja.

„Sedaj želim,“ je povzel župnik Andrej — „da se kaj kmalu otreseš svoje čemernosti in mračnosti in me skoro posetiš na mojem domu, kjer se pomeniva kaj več o vsem, kar si doživel v teh dolgih letih.“

Dominik mu je prikimal, in nekak zadovoljen smehljaj mu je počival na ustnicah, ko je podal župniku Andreju roko.

„Oprosti, če sem te dolgočasil,“ je zamrmral, a župnik je že zapiral vrata za seboj, in takoj na to so se slišali njegovi trdi koraki nizdol po cvilečih stopnicah.

V veži je stal Jakob Klander in župnik se ni mogel ubraniti njegovi prijaznosti in je stopil v izbo, kjer sta sedeli pri mizi Manica in gospodinja Cila.

„Torej ni nič tako nevarnega,“ je menil zadovoljno Jakob in ponudil župniku stol, sam pa sedel na klop k peči, odkoder se je širila po vsej izbi prijetna gorkota.

„Ni sile,“ je odkimal župnik. „Še prav zgovoren je bil. Seveda, trdnega zdravja res ni bogve kako, pa če se bo ravnal, kakor sem mu nasvetoval, postane kmalu ves drug človek. Družbe mu je potreba, da se razvedri in nič napačno bi ne bilo, če bi postopil kdaj nekoliko v vas ali kam drugam in ko bi se razgovarjal takole zvečer z vami ali kakorkoli, samo da se odtegne tej večni samoti, ki ga dela čemernega in mračnega, da človek res mora misliti, da je bolan.“

Le skušajte ga pridobiti zase, posebno sedaj ob teh zimskih dneh, ko ste večina doma, in kmalu postane ves drug.“

„Tako bi bilo prav, seveda,“ je zadovoljno prikimal Jakob in iztrkal pipo — „pa ko mu človek ne more do živega. Saj mi še ne odgovori, če ga vprašam po tem in onem, kaj naj potem? No, mogoče se bo ravnal po vaših besedah, saj hudoben ni, to najmanj. Nikoli ni bil zloben, le predrugačil se je tako silno, da se ne morem načuditi! Kako prijetno bi lahko živel tu doma, ko bi nekoliko preustrojil svojo pamet, tako pa človek ne ve, kaj mu manjka, in mu še pomagati ne more, če bi mu tudi rad.“

I seveda,“ je pritrdil župnik. „Navadno je tako z ljudmi, ki so mnogo izkusili, in Dominik ima za seboj gotovo težavneje in burneje življenje, kakor morda kdo misli. Več je trpel kot izmed nas eden, in zato se ni čuditi, če ni več zgovoren in prijazen kakor nekdanj. Pa vse se lahko še izpremeni, samo da se je vrnil pod domačo streho.“

Jakob je nekaj časa molčal in zamišljeno pritrkaval ob tla s peto velikega škornja, nato pa potegnil krepkeje iz črnkastega vivčka.

„Kajpak, da mu je malce sitno in težavno —“ je dejal, „ko je navajen mesta in še bogve česa in žena mu je tudi umrla —“

Tedaj je župnik Andrej pozorno povzdignil obrvi in ga hlastno prekinil.

„Kako pravite, da mu je umrla? Kdaj?“

„I seveda! Ali vam ni nič povedal? Čudno! Danes zjutraj sva izpregovorila zunaj pred hlevom par besed, pa sem napeljal pogovor tako, da mu ni bilo nič kaj po volji; pa naposled mi je povedal, da mu je umrla.“

Župnik Andrej ga je poslušal pazno in se naposled zagledal v tla.

„Glejte, da je torej vdovec. Vedno bolj se mi odgrinja vsa meglenost in nejasnost, v katero je zamotan ta vaš Dominik. Če se ne varam, ga kmalu spoznam popolnoma. In vam je povedal o njej kaj več?“

„Ničesar več, še to sem komaj izvlekel iz njega in takoj, ko mi je povedal, mi je obrnil hrbet, kakor da mu je žal za izgovorjeno besedo. Pa nič zato, saj vemo, kako in kaj je ž njim.“

„Mogoče vam pove o priliki še kaj več,“ je menil župnik. „Prigovarjal sem mu zelo, naj ne bo tako čudaški, in če bo ubogal le polovico mojih nasvetov, se bo kmalu drugače razgovarjal z vami.“ —

(Dalje prihodnjič.)

Jos. Premk:

Krona v višavi.

(Dalje.)

In župnikove besede so se uresničile.

Ko se je zmračilo, so se začule na stopnicah počasne stopinje, in takoj nato je vstopil v izbo Dominik.

V izbi je bila samo Manica, ki je ravno pripravljala luč, in ko ga je zagledala, je postala nemirna in zmedena, da ni vedela ali naj ga ogovori ali pusti v miru.

„Jakob je menda v hlevu,“ je dejala naposled, ne da bi se ozrla vanj in postavila luč na mizo.

„Že pride,“ je prikimal Dominik in sedel za mizo. „No, pa kako je s teboj?“ jo je povprašal nenadoma in jo pogledal prijazno.

Nič tiste čemernosti in temne zamišljenosti ni zapazila Manica v njegovem obrazu, in ta nenadna izprememba se ji je zdela čudna tem bolj, ker je bil še pred kratkim v postelji.

„Saj veš,“ je odvrnila polglasno in pričela zagrinjati rdeče zavese na oknih. „Ali ti je že kaj bolje?“

Dominik se je nasmehnil in se je obrnil proti njej.

„Saj vendar nisem bolan. Jutri pojdem v trg,“ je dostavil in podprl glavo z desnico.

„V trg?“ se je začudila Manica. „In v tem mrazu. Počakaj rajši, da se vreme kaj izpremeni, sedaj so še pota nerodna, da je težko voziti. In pa bolehen si, saj lahko opravi mogoče kdo drugi, ako imaš kaj za pošto ali kaj enakega.“

Pa Dominik je zmajal z glavo in izpregovoril tako prijazno, da se Manica ni mogla načuditi njegovi izpremembi:

„Torej se bojiš, da bi se prehladil? No, mogoče še odložim za par dni, važnega in nujnega ravno ni, pa hotel sem tudi nekoliko na zrak, to večno tičanje gori v sobi mi že preseda.“

Maničino začudenje je naraščalo bolj in bolj in naposled ni vedela več, ali se Dominik samo šali ali misli resno. Pa njegov obraz je bil resen, mirno so gledale njegove oči in čez vse lice je bila razlita prijaznost in zadovoljnost.

„Pa pojdi kaj v vas, doli v Zlatopolje,“ je menila Manica. „Saj si že dva meseca tukaj, pa se še nisi prikazal nikomur, in vsi bi te radi videli.“

„Kdo?“ je povprašal Dominik in jo pogledal pozorno.

„I no, Zlatopoljčani,“ je odvrnila Manica, a v strahu, da Dominiku to morda ne bo po volji, je skušala obrniti pogovor na drugo stvar. „Kaj pa s temi knjigami, ki so še v zaboju tam v stranski izbi?“

Dominik je nekoliko pomislil, nato je zamahnil z roko: „Naj ostanejo tam!“

Takrat je vstopil Jakob, in ko je zagledal za mizo Dominika, je snel klobuk in prikimal, a se takoj premislil in zopet pokrnil.

„O, pa ni bilo ravno hudo, kakor vidim. Seveda, v tem peklenkem mrazu se človek kaj lahko prehladi. Ni, da bi hodil okrog, kakor si zjutraj in posebno ko nisi utrjen in navajen. Pa nič zato, saj ti ni potreba hoditi po mrazu, stari ljudje pa pravijo: huda zima dobro leto. In res je tako! Tisto leto, natanko se spominjam, ko si hodil ti v osmo šolo, je zapadel sneg že o Vseh svetih in ni skopnel do sv. Jožefa. Brilo in zmrzovalo je, da si človek ni upal na plano, a letina je bila, da še nikdar ne taka. Vina je bilo, da smo ga puščali v kadeh zunaj zidanic, pa se ga ni nikdo dotaknil. Rajni Gregor izpod Črnoglava ga je pridelal bojda toliko, da je zalil ž njim ves zelnik. Pa je prišla kazen božja nad ošabneža in drugo leto mu je potolkla toča vse do zadnjega pezdirja. Dejal je, da mu jo je napravil župnik iz Dolgan, ker sta si bila nekaj v sovraštvu, in od tistega dne ni hodil leto dni v cerkev. Bog mu daj dobro, zdaj že podpira sedmo leto zemljo; skopuh je bil in ošabnež, pa je nesel prav toliko seboj, kakor Zaplatarjev Korle, ki je umrl za županovim skednjem, da nikdo ni vedel, ne kdaj ne kako. Saj si ga poznal, tvojih let je bil, v trgu se je nekaj izučil, pa ga je ugonobilo žganje. Manica, daj, prinesi dva kozarca!“ je končal Jakob svoje zgovorno pripovedovanje in postavil na mizo zelenkasto steklenico.

„Glej, Dominik,“ je pričel zopet, ko je prinesla Manica kozarca in natočil sebi in njemu — „že zjutraj sem hotel govoriti nekaj s teboj, pa nisi bil ravno za pogovor in sedaj mislim, da bi bilo prav, če ti povem, kaj in kako mislim.“

Manica je malce postala, a ko se je Jakob primaknil bliže k Dominiku, kakor da noče, da bi slišal še kdo drugi njegovo mnenje in pripovedovanje, je odšla in zaprla tiho vrata za seboj.

„Saj veš, kje je pri Kodrasovih,“ je povzel Jakob bolj tiho in važno povzdignil goste obrvi. „Onstran našega vinograda, pod brdom, kaj se ne spominjaš?“

Dominik je nekoliko pomislil in je skimal.

„No, pa poglej ob priliki, saj je še vse, kakor je bilo nekdej. Samo danes je stvar taka, da stari Kodras prodaja. Sam je in star, kaj bi se ubijal, ko mu ni treba! Glej, in tako sem premišljeval dolgo in preudaril vse natanko, pa mi vedno pravi vest, da bi ne bilo napačno, ko bi jaz prikupil tisto Kodrasovo hišico. Po ceni je in izplača se. Zemlje res ni veliko, pa kaj bi z zemljo, saj moram še za svojo vedno najemati. Hišica pa je kakor nalašč —“ tu je Jakob nenadoma umolknil in je pogledal zamišljeno v tla. Nekaj časa je molčal, na to se je ozrl v Dominika z bistrimi očmi in je dejal naglo: „Zate bi bilo pripravno, Dominik!“

Dominik ga je pogledal začudeno.

„Kako to misliš? Da bi jaz kupil?“

„Ne ravno,“ je odkimal Jakob in natočil vnovič sebi in njemu. „Ti in jaz! Saj veš, kaj ti je vedno obljubljal oče in to je tudi izpolnil: po materi in njem imaš še pri meni dobiti denarja; nekaj bi se še dodalo, pa bi bila stvar rešena. Bog ne daj, da bi se jaz polaščal tvojega denarja, vedno mi je bilo v mislih, kdaj poravnava, no, in sedaj se je nudila ugodna prilika. Pripravna hišica je, nekoliko v bregu, da se vidi daleč po dolini, zadaj je vrt in nekaj vinograda, drugo pa je Kodras že poprodal. Če bi se nekoliko prenovilo in popravilo, bi nastala kaj lepa hišica, kakor pravim: prav zate. Ampak nisem prišel sam na to misel, temveč županov me je včeraj opomnil, ko sem bil v vasi. — Za nikogar drugega, nego za vašega profesorja bi bila — je dejal. — Če jo kupi izmed nas eden, mora imeti poleg tudi polje in travnike, to pa je stari Kodras že prodal. Če pa kupi tvoj brat, se ne bo ukvarjal z zemljo, za zelenjavo in enako stvar pa je pri hiši vrt. Tako nekak gosposki dom bi se lahko napravil, in mirno je tam, prav kakor hoče vaš Dominik. Kako žensko bi dobil, da bi gospodinjala in kuhala, sam pa bi imel vse tri izbe in bi napravil in uredil po svoje, kakor bi hotel. Zanj, mislim, da je kakor ustvarjeno, in če ostane za vedno v Zlatem polju, bi ne bilo prav nič napačno, če bi se tudi oženil —“

Domenik ga je debelo pogledal in zamahnil z roko.

„No, tako mi je govoril županov,“ je dejal Jakob — „in ko sem stvar premišljeval in preudarjal, se mi niso zazdele njegove misli kar nič napačne. Vem, da ti tu pri nas ni bogve kako po volji, navajen si lepšga in večjega stanovanja, no, tam bi se dalo vse lepo napraviti. Nekaj imaš ti, nekaj bi dodal jaz, pa bi se naredilo. Spomladi bi lahko takoj pričeli s popraviljanjem in prihodnjo jesen bi se lahko preselil. In Manica bi ti stregla in gospodinjala kakor tukaj. Vem, da bi se ne upirala, še vesela bi bila.“

„Manica?“ se je zamislil Dominik. — „Treba je premisliti, to je prišlo prehitro, da bi lahko kar tako odgovoril.“

„Seveda, seveda,“ je zadovoljno pritrdil Jakob — „le premisli, kakor veš, da ti bolj ugaja in kakor bi bilo bolje. Bog ne daj, da bi te silil in če bi potem ne bil zadovoljen, da bi bil jaz kriv. Lahko ostaneš tu pri meni do smrti, če ti ni premajhno in če ti ne ugaja, kar pravim zaradi Kodrasove hiše. Ali prilika je sedaj, kakor vidiš, in lepo bi se naredilo.“

Nato je nekoliko umolknil, a ker Dominik le ni rekel nič gotovega, je pričel zopet sam:

„V tujino zdaj ne misliš menda več. Kaj bi hodil od doma na stara leta; dovolj si videl, dovolj si se naučil. Vsakemu človeku je potreba počitka in tudi tebi. Mnogo si trpel, da si se tako postaral in res, čudno, čudno si se izpremenil, da si kar ne morem misliti, če te pogledam, da bi bi zdrav. Slab si, vidiš, kaj bi mislil na tujino, ki je napravila iz tebe takega, da nikdar nisem mislil. Najpametneje, da ostaneš tu in pozabiš na vse težave, s katerimi si se do zdaj ubijal in kmalu boš zdrav in krepak kakor nas eden. Ko pride pomlad in bodo dnevi toplejši, pojdeš lahko v gore in to ti bo delo dobro. Še pomladil se boš, in če se uresniči, kar menim s Kodrasovo kupčijo, boš kmalu pozabil na vse, kar te sedaj še veže na tujino. Pokmetil se boš, pa te izvolimo še za župana.“

Dominik se je zasmeljal in ž njim se je zasmeljal tudi Jakob, ker veselilo ga je, da je tako dobro izvrševal župnikov nasvet. In čim jasnejši in zadovoljnejši je bil Dominikov obraz, tem zgovornejši je postajal on.

„Tako se bo naredilo, da bova soseda,“ je dejal in trčil ob Dominikov kozarec. —

Po večerji pa se je obrnil Dominik proti Manici in dejal nekako zamišljeno in počasi:

„Če imaš čas, stopi nekoliko z menoj, da urediva in pospraviva gori v sobi, kar sem se namenil.“

Manica ga je pogledala nekoliko osuplo, nato je prižgala svečo in šla za njim v podstrešnico.

Tam je prižgal Dominik luč, jo postavil na mizo in se ozrl po sobi mračno in skoro jezno.

Po vseh kotih in koncih so bile naložene knjige, in kjerkoli je pričel prelagati in izbirati, se je kupičila kopica zopet drugod, da je naposled nevoljno postavil luč visoko na omaro, da je padala svetloba po vsej sobi.

„Kar po vrsti bova pričela,“ je dejal Manici, ki je stala sredi sobe in se ni upala dotakniti ničesar, ker ni vedela, bi li storila prav ali ne. „Kaj bi izbirala, naj gre vse k vragu,“ je siknil skozi zobe in jezno nagubančil čelo. „Tjale k vratom zloživa vse po vrsti na kup in jutri naj jih spravi Jakob v kak zaboj!“

In Manica se je sklonila in pričela polagati knjigo za knjigo, zvezek za zvezkom in vse, kar je ležalo po tleh in po stolih, na kup za vrata, kakor je velel Dominik. In ta ji je pomagal in mrmral venomer. Včasih je vrgel kakšno knjigo s tako silo na kup k drugim, da se je Manici skoro zasmilila. Samo kakih pet do šest tanjših je odbral in namignil Manici, naj jih pusti.

„Če se ti bo kdaj zljubilo, jih lahko čitaš,“ je dejal in jih položil na mizo. „Povesti so in zgodbe iz naših krajev. Včasih sem imel več enakih reči,“ je mrmral dalje bolj sam zase, „pa pozneje sem večina zamenjal za to šaro, ki jo spravljava sedaj na kup, in Cila lahko jutri z njo zakuri.“

Nato se je zasmel tako rezko in čudno, da se je Manica skoro prestrašila. Samo obraz se mu je raztegnil v nasmeh, oči pa so mu gledale resno in temno.

„Sežgati jih je vendar škoda,“ je opomnila Manica skoro boječe, ker vse to Dominikovo početje se ji je zdelo nekako čudno. „Mnogo denarja so stale in mogoče se ti bo kdaj še zahotelo, da pogledaš to ali ono. In če tudi ne — že zaradi spomina.“ —

Dominik ji je pritrdil in se ji nasmehnil.

„Prav imaš, naj ostanejo, že zaradi spomina... Gledal pa ne bom več vanje, tako sem se namenil!“

Manica je prestala s pospravljanjem in ga pogledala neverjetno.

„Pa kako, da si se nenadoma tako izpremenil?“ ga je vprašala in se zagledala v njegovo suhljato lice.

Dominik se je zasmel zopet s tistim čudnim smehom, ki se je zdel Manici bolj grozen nego vesel in ji ni odgovoril.

„Sedaj pa lahko odideš,“ ji je dejal, ko so bile že skoro vse knjige zložene na velik kup — „jutri pa jih zloživa v kak zaboj.“

Manica se je še enkrat ozrla po sobi, ki je bila sedaj nekako prazna in vse bolj prostorna, nato je prižgala svečo in odšla v spodnjo izbo, kjer sta Jakob in Cila sedela ob gorki peči in govorila in preudarjala na vse mogoče načine o nakupu Kodrasove hiše in o Dominikovem bodočem življenju.

Prisedla je k njima, a govorila ni mnogo, ker Dominikova nenadna izprememba ji ni hotela postati jasna in razumljiva.

Dominik pa je v svoji sobi urejal in pospravljajl še dalje. Vsak listič, ki je ležal na mizi ali kjerkoli, je obrnil in pregledal še enkrat in potem položil k dr ugim na kopico papirja in listin k oknu. In pri tem delu mu je igral na ustnicah tako trpek in rezek smehljaj, kakor da so stvari, ki jih meče na kup, draga lastnina kakega njegovega sovražnika. To in ono knjigo je odprl še enkrat, pristopil k luči, prelistal par strani, potem pa se nasmehnil s tistim zlobnim nasmehom in jo vrgel k drugim.

Prah, ki se je dvigal od tal, mu je naposled napolnil prsi, da ga je posilil hud kašelj. Sedel je na posteljo in se krčevito prijel za prsi, in takrat je zapazil na belem robcu, ki ga je tiščal na usta — majhno liso temne krvi. Skimal je in je odprl okno. Šop lističev in različnega popirja, ki ga je nabral po knjigah in na mizi je poromal skozi okno v hladno noč. Nekaj časa so plesali posamezni kosi popirja ob zidu v vijugastih kolobarjih, kakor da se boje in branijo pasti na mokra snežena tla; nato je zaprl okno, upihnil luč in legel o blečen na posteljo.

Skozi okno se je razlila po sobi bela mesečina, da je padal križ med šipami daleč do vrat in rosno steklo se je svetilo kakor nanizano z drobnimi biseri. Dominik je ležal na postelji mirno, z prekrižanimi rokami pod glavo in samo njegovo sopenje se je čulo.

Iz davnine, iz sive preteklosti so vstajali pred njim spomini kakor mogočni plameni v noč, kamor je zablodil sedaj . . .

Nekdaj je bilo pred njim vse tako jasno in svetlo, v srcu toliko upov in moči, sedaj pa se mu je zdelo, da je prišel po dolgem, trdnem potovanju do razpotja, kjer se mora odločiti. In odločil se je že: tam zunaj v snegu je ležala zavržena marsikatera težka misel, ki jo je zabeležil na ta ali oni listič, in tam za vrati so bile pripravljene knjige na velikem kupu, da jih spravi v zaboj in ne pogleda nikoli več. In hi poma, sam ni vedel kako se je zgodilo, da se mu je vzbudil v duši srd nad vsem, kar je nosilo le malenkosten spomin, le neznaten sled na katerokoli misel, dogodek ali upanje v preteklosti . . . Sklenil je, da zazija med bodočnostjo in preteklostjo globok prepad, čez katerega ne bo mogel nikoli, da se dvigne med davnino in bodočnostjo visoka stena, čez katero ne bo mogla niti ena misel in da prične popolnoma novo življenje . . .

Obrnil se je v postelji in se zagledal v mizo, ki je bila prazna in gola; samo mesečni žarki so se lomili na njeni gladini, kjer je bilo še pred kratkim toliko lističev in knjig; a sedaj je ležalo vse am zunaj v snegu — pozabljeno in zavrženo.

Zatisnil je oči in je skušal pozabiti na vse, a spomini so prihajali kakor mučni, nepovabljeni gosti in tirali njegove zbegane misli nazaj na prehojeno pot, v tiste davne trenutke, ko se je s ponosom in močjo napotil k sreči in slavi . . .

Takrat ni čutil v prsih te težke tesnobe in dušečega kašlja, ni čutil v sencih te utrujenosti in smejal se je vsem, ki so ostali v dolini zlatopoljski neznatni in pozabljeni. Upov pijan je vriskal do najvišjih ciljev in še Manica, ki mu je bila najljubša izmed vseh, se mu je zdela le klavrna senca pravega človeka. Ni mu bilo težko pozabiti rodne grude, ko je živel v njegovi duši sto lepših solnc, kot to, ki sije nad dolino zlatopoljsko; ni se mu bilo težko ločiti od teh nevednih, majhnih ljudi, ko je spoznal v svetu toliko večjih in mogočnejših . . .

In njegove misli so poromale na pot, ki jo je nastopil in hodil s tolikim hrepenenjem, obstale so ob vsakem dogodku, ob vsakem razočaranju, da je siknil naposled razdraženo in odločno:

„Novo življenje, nova pot! Andrej, odprl si mi oči!“

Trden sklep se mu je porodil v duši in z zadovoljnim nasmehom je planil s postelje, prižgal svetiljko in pričel hoditi po sobi gor in dol. —

Med tem pa sta v spalnici snovala Jakob in Cila važne naklepe. Jakobu ni bilo do spanja in tudi žena Cila, ki je umolknila navadno takoj, ko se je zagnila z odejo, je bila zgovorna in je povedala in nasvetovala možu marsikaj važnega. Manica je spala v sosedni izbi in tako sta si lahko povedala naravnost, kako in kaj mislita . . .

„Če se je oženil,“ je menila Cila — „si ni izbral beraške neveste, in po njeni smrti je denar gotovo pripadel njemu, če že ne poprej. Sam je tudi gotovo kaj prištedil, zapravljiv ni, kako naj bo potem drugače, kot da ima denar naložen in spravljen v kaki hranilnici ali kjerkoli. Le misli si, da ni tako brez vsega in neumno bi bilo, če bi mu vsiljeval še to, kar ima po očetu in materi pri tebi.“

Jakob je najprvo nekaj zamolklo zamrmral, a nato je odvrnil razločno in precej glasno:

„Je že mogoče tako, kakor misliš, pa naj ima kolikor hoče in kjer hoče, kar mu gre po očetovem testamentu, je njegovo in grdo bi bilo, ko bi hotel jaz pridržati zase. Ne maram, pa če bi bilo desetkrat toliko! Njegovo je in spodobi se, da dobi, kakor sta želela oče in mati. Tisto pa, kar ima svojega, me nič ne briga. Če ima, je prav, če nima tudi vseeno, ako bo kdaj kaj potreboval, mu ne

bom odrekel pomoči. Bog ne daj! Petindvajset let sem želel, da bi prišel, kak brat bi bil, če bi stegal sedaj prste po njegovem? Ne bodi vendar tako brez vesti in preudari in premisli, kako in kaj je prav! Kakšne misli bi imel o meni, ko bi storil, kakor praviš ti, in ko je vedel že davno, da oče in mati nanj nista pozabila.“

Ženi Cili to Jakobovo govorjenje ni bilo nič kaj po volji in je nekaj časa molčala, nato pa je odvrnila godrnjaje in zlovoljno:

„Stori, kakor hočeš, in glej, da se ne boš kesal!“

„Kako bi se kesal in zakaj?“ se je začudil.

In kakor da je videla žena skozi temo, da so se mu jezno zasvetile oči, je dejala mirneje in bolj tiho:

„Jaz mislim zaradi Kodrasove hiše.“

„Saj še ni rekel nič gotovega,“ je začel — „a kakor sem izprevidel, mu je stvar po volji. Pa kako tudi ne! Prostorno bo imel in uredi si po svoji volji, Manica pa mu bo rada gospodinjala, in če se je privadi, bi ne dejal dvakrat, da se zna še kaj izcimiti. Nimam zavezanih oči in vidim, kako se obnaša Manica, kadar ga ni na pregled in kako je bila vsa drugačna nocoj, ko je videla in izvedela, kaj nameravamo. Še vedno ga ni pozabila, le verjemi, čeprav ima že sivo glavo in bi mu jih človek prej prisodil sedemdeset kakor petdeset. Samo za Dominikove misli ne vem, je je vse preresen in preveč vdan v svoje študiranje. Preveč se je izpremenil in predrugačil. Vdovec je in če se preseli v Kodrasovo hišo, mu skoro ne bo kazalo drugače, kakor da se oženi.“

Žena Cila na te dalekosežne Jakobove misli ni vedela ali pa ni hotela ničesar odgovoriti, da je Jakob modroval še dalje sam; na glasu se mu je poznalo, da bi bil zelo zadovoljen, ko bi se zgodilo po njegovih mislih in željah.

„Želel bi mu, da bi pričel živeti zopet krščansko in mirno življenje, saj je dovolj časa blodil okrog in ni prinesel seboj drugega kot trudno glavo. Nesrečen je moral biti s svojo ženo, zato je nič ne omeni, nesrečen, rečem ti, in mogoče še zelo. Prav je da je umrla, sedaj je prost in lahko živi kakor hoče. Če se bo le dalo, ga pregovorim, da prične nekoliko z gospodarstvom, da pozabi na vse, kar ga je doletelo grenkega v svetu, in če vzame Manico, bo dobil pravega angela.“

Pa če bi slišala Manica te Jakobove besede, bi jih ne bila vesela in žalostno bi se ji zagledale oči v tla, kakor vedno, kadar je pomislila nanj. In tisti večer tem bolj, ker srce ji je bilo polno tako različnih čustev, da si je želela samo počitka in spanja.

Ko je prišla v svojo majhno izbo, kjer je spala, odkar se je nasečil v podstrešnici Dominik, ni prižgala luči kakor navadno, temveč se slekla naglo in legla v posteljo.

Zarila je obraz v blazine in zatisnila oči, a tudi skozi trepalnice je videla njegove bliskajoče poglede in pa v ušesih ji je zvenel še vedno njegov smeh, ki se je zdel Manici tako strašen in pretresljiv . . . In čim bolj je premišljevala vse njegovo nerazumljivo početje, tem bolj se ji je vsiljevala temna slutnja, da Dominik ni več popolnoma pri zdravi pameti . . . Prestrašila se je te misli in jo skušala zamoriti, a vse, kar je videla in zvedela tisti večer, je pričalo tako. Kako bi bilo drugače mogoče, ko hoče naenkrat uničiti vse, kar mu je bilo prej tako drago in da se je izpremenil v enem dnevu tako, da kuje z Jakobom načrte, ki bi se mu zdeli prej gotovo smešni in neumni? In potem ta njegov uduren smeh in ti grozni pogledi, raztresenost in jeza . . . vse obenem, kakor da so se mu zmedle zdrave misli.

In če se uresniči Jakobov namen in se Dominik vda, da kupi Kodrasovo hišo, ali naj gre tja in prebiva ž njim pod eno in isto streho? In to sedaj, ko so njegove oči tako blodne in grozne in ni na njem niti najmanjšega sledu o nekdanjem Dominiku?

Hotela se je siloma otresti vseh teh težkih, vročih misli, a mučile so jo še v spanju, še v sanjah . . .

Pred Klandrovo hišo je pridrdrala dolga vrsta voz, ozaljšanih s pisanimi trakovi in polnih prazničnih svatov. Še konji so imeli v komatih bele rože in dolge rdeče pentlje.

Solnce se je smejalo na nebu in čez vso zlatopoljsko dolino je bil razlit njegov zlati smehljaj. To je bil dan, ki ga je čakala Maničina duša že dolgo vrsto let . . . Belo oblečena je stala pri oknu, venček se je zibal v njenih laseh, in ob njeni strani je stal Dominik prazničen in svatovski, kakor se spodobi za takega ženina. Črno obleko je imel in svetel klobuk, veliko rožo v gumbnici in dasi je bila njegova brada že osivela in redka, se je zdel Manici kakor kralj, ki ga je željno čakala tako dolgo . . . Smehljaj se ji je in ji stiskal roko, kakor nekdanj gori pri zidanici sredi zelenih goric, ko se je sklonil k njej in jo privil k sebi.

„In sedaj si moja, Manica! Dolgo si me čakala, ubožica, a prišel sem, dasi truden iz daljne tujine, da izpolnim, kar sem ti obljubil . . . Ali se še spominjaš onega davnega svetega večera, ko je pokal led nad potokom in so upogibale snežene vrbe svoje težke veje tako nizko, da se ni videlo nikamor? Ali se še spominjaš,

Manica? Davno je bilo, koliko gorja je preneslo srce ta čas, a vendar sva dočakala dan, ki nama je bil usojen že od nekdej!“ . . .

Tako ji je govoril in Manica je medlela sreče in veselja . . .

Spodaj so zaukali svatje in brat Jakob, ki je bil starejšina, je vstopil in se zasmel veselo:

„Čas je, idimo!“

„In posedli so na vozove, ozaljšane in olepšane, vozniki so udarili po konjih in godci so zagodli, da se je razlegalo po vsej zlatopoljski dolini.

Kakor blisk so leteli iskri konji, grive so jim vihrale v vetru in Manica se je pritiskala k Dominiku, a njegove oči so zadobile naenkrat tako otožen in temen sijaj . . .

„Kaj ti je, Dominik? K poroki se peljeva —“

Še hitreje so dirjali konji, veter je žvižgal mimo ušes, a Dominikov obraz je bledeel bolj in bolj in njegove oči so gledale naenkrat tako grozno, da je pretreslo Manico v dnu duše.

Takrat je zagledala, da so uprte Dominikove oči v oblak, ki je sam in zapuščen plaval po nebu. Rdeč je bil njegov rob in v sredi je blestela velika krona, zlata in svetla, da je žarel njen blesk po vsej zlatopoljski dolini.

„Moja je in brez nje ne grem k poroki!“ je kriknil Dominik in planil kvišku z razprostrtimi rokami.

In dvignil se je v zrak kakor velika črna ptica, grozen grohot se je začul iz njegovega grla, da je Manica kriknila in se — — prebudila iz težkih sanj.

Znojni curki so ji tekli po čelu in odeja je ležala poleg postelje na tleh. Tresla se je po vsem telesu, in dasi so bile samo sanje, je bila tako preplašena, da se ni upala dvigniti v postelji.

Dolgo je strmela v temo in zdelo se ji je, da čuje iz podstrešnice lahne korake. Dominik še ni spal. In to jo je ohrabrilo, da je stopila k oknu in ga odprla, ker v izbi se ji je zdelo vroče in soparno.

Jasna in mrzla noč je bila zunaj, tu pa tam je počila pod težkim snegom suha veja in tam, kamor je metalo razsvetljeno Dominikovo okno svoj odsev, se je videla na sneženih tleh velika rumena lisa s črnim križem v sredini. Včasih je do polovice potemnela, kakor da je stopil nekdo k oknu, a potem je zasijala zopet jasno in razločno.

(Dalje prihodnjič.)

Jos. Premk:

Krona v višavi.

(Dalje.)

IV.

Kalni potoki so šumljali v zlatopoljsko dolino od vseh strani, ker sneg se je topil pod toplim solncem, in na mnogih krajih se je prikazala zelena trava. Vse je pričalo, da ni več daleč pomlad, samo v Klandrovi hiši je bilo puščobneje nego pozimi.

Pred mesecem že se je dogovoril Jakob s starim Kodrasom, in po vsem Zlatem polju se je vedelo, da se preseli Klandrov profesor v Kodrasovo hišo, ko prenove in popravijo, kakor so se dogovorili. Tudi Manica se je sprijaznila z mislijo, da postane gospodinja na novem domu in prav nič je ni skrbelo, ker Dominik je bil vso zimo z njo tako zgovoren in prijazen, kakor da je čisto pozabil na svoje prejšnje življenje.

Zadnji čas pa se je naenkrat zopet ves izpremenil. Ostajal je v svoji sobi, in Manica mu je morala zopet nositi v podstrešnico obed in večerjo; a tudi z njo se ni razgovarjal in gledal je temno in zamišljeno kakor prve dni svojega prihoda.

„Naroči Jakobu, naj spravi tista dva zaboja, v katera sva pred tremi meseci zložila moje knjige, tu gor k meni,“ ji je naročil neko jutro.

Manica ga je pogledala žalostno, skoro prestrašeno, a se ni upala ugovarjati in je povedala Jakobu, kakor je naročil.

Jakob je razširil oči in je nevoljno nagubančil obrvi.

„Kaj ga je zopet premotilo, da je že par dni tako puščoben in za nikak pogovor,“ je mrmral in majal z glavo. „Bolán je. Večkrat sem ga že opazoval; a ta kašelj in njegova bledica, mi ne govorita nič dobrega. In zdaj ga je prijelo, pa hoče zopet tičati med knjigami, kakor je njegova navada, če se čuti kaj nezadovoljnega in slabega. No, pa ga že mine, saj bo skoro pomlad in potem bo vse drugače“ ...

Ko mu je prinesla drugo jutro Manica zajutrak, je bilo po mizi, po stolih in povsod vse polno knjig in različnega papirja kakor nekda, da je žalostno povescila oči.

„Kako, da si se pričel zopet ukvarjati s tem?“ ga je vprašala; a Dominik je molčal in samo nagubančil čelo.

Manica je odšla tiha in žalostna, ker je vedela, da se je Dominik zopet odtegnil v svoje skrivnostno življenje . . .

Že je sanjala o bodoči sreči tam v mirni Kodrasovi hiši, kjer mu bode skrbno stregla; že so ji umrli v duši temni pomisleki in plaho, plaho je plapolalo na dnu srca celo sladko upanje, da je v Dominikovih pogledih, ki so jo pozdravljali tako prijazno in toplo, neka tiha želja, ki bi mu jo ona izpolnila . . . Dasi je čutila bližajočo starost, je tlela v njenem srcu ljubezen še vedno rahlo in zvesto, dasi se je komaj zavedala sama. In če bi se zgodilo, da bi se ji približal vdano in zahrepenel po mirni sreči v zlatopoljski dolini, bi ne bila nič manj srečna kakor tedaj v mladosti, ko je sanjala ž njim tako sladke sanje . . .

V dolgih nočeh, ko ni mogla zaspiti, je mislila na vse to in že je videla v duhu Kodrasovo hišo pod zelenim brdom, belo in svetlo in vso prenovljeno kakor igračka . . . Zadaž za hišo se širi vrt, cvetlice cveto po gredah in ona urejuje in zaliva skrbno in poje veselo kot dvajsetletno dekle. Pred hišo sedi Dominik in gleda nanjo; sivi lasje mu padajo globoko na tilnik, a njegove oči pričajo jasno, da uživa srečo, ki jo je sanjal v tujini, a ga je čakala doma v zlatopoljski dolini. Zvečer prisede k njemu tudi ona in preteklost vstaja v njenih spominih tako živo, kakor da se je vse dogodilo šele pred par tedni . . . A nikake žalosti ni v njunih srcih, ker srečo, ki jima je bila obljubljena, sta dosegla, dasi pozno . . .

Lepe so bile te sanje, a zato je bilo tem bolj grenko razočaranje in spoznanje, da se je godilo vse le v goljufivih upih, ki jih Dominik ni hotel uresničiti.

Odtegnil se jim je nenadoma, kakor se jim je nenadoma približal in se zavil še v temnejšo nejasnost nego poprej. Po cele noči je sijalo v črno noč njegovo razsvitljeno okno, da so dobile njegove oči moten in truden sijaj in ves obraz tako bolesten izraz, da se ga je Manica prestrašila, kadar se je ozrla vanj . . .

Odkar je ostajal Dominik zopet v svoji sobi in se ni zmenil za nikogar, je postal tudi Jakob redkobeseden in včasih sam s seboj tako nezadovoljen, da se je potikal okrog hiše in ni vedel, česa bi se lotil. Zmerjal je hlapce, vpil nad pastirjem in godrnjal ter se ogibal Cile in Manice.

Nekoč pa se je vendar odločil in je postopil gori k njemu, a se je vrnil hitro in ves njegov obraz je pričal, da je slabo opravil.

„Vedi vrag,“ je zamrmral v veži proti ženi — „kaj je s tem človekom. Zaril se je spet med knjige in gleda v človeka, kakor da je obseden. Nič več ni za pogovor, in kaj hočem sedaj s Kodrasovo hišo, ko ne vem, kaj mu je spet prišlo v pamet.“

Žena je zganila z rameni in se je obrnila v stran. Takrat pa so se v podstrešnici odprla vrata in po stopnicah je počasi prišel Dominik. Oblečen je bil v sukno in v desnici je nosil palico, na katero se je upiral, ker truden in počasen je bil njegov korak. Klobuk si je potisnil globoko na čelo in izpod namršenih obrvi je gledal mrko in topo. Ves njegov obraz je bil zguban in redka, siva brada ga je delala še starejšega.

„Pa kam sedaj, ko bo kosilo?“ ga je opomnil Jakob; a Dominik je zamahnil s palico in je stopil na prag.

„V vas grem,“ je dejal med vrati, ne da bi se ozrl in je stopal počasi dalje po mehki stezi med brstečim drevjem.

Čez dolino je pihljal topel pomladanski veter, in steza je bila mehka in vlažna, da se je pogrezala noga globoko v blato. Tu pa tam se je že svetila zelena kopna jasa, a po jarkih in grapah je ležal sneg še na debelo. Par vran se je podilo od drevesa do drevesa, zakrakale so včasih, da se je razleglo daleč po dolini, a Dominik je upiral pogled v tla in ni videl ničesar. Počasi je stopal dalje, ker v nogah je čutil težo, kakor da so zalite s svincem. V sencih mu je kljuvalo, kot da tolče nanje nekdo z majhnim kladivcem, in misli so se mu sukale v kolobarju nejasne in trudne. Parkrat je potegnil z dlanjo preko oči, stresel z glavo, zdaj pa zdaj celo nekoliko postal in si oddahnil, a pot se mu je zdela silno dolga.

Ko je obstal pod belim župniščem, ki se je nahajalo poleg cerkve na kraju vasi, je dvakrat izdihnil globoko, kot da mu pohaja sapa in nato se je napotil po kamenitih stopnicah v prvo nadstropje.

Rdečelična dekla ga je srečala na hodniku in se ozrla vanj začudeno in vprašujoče; a ker se ni zmenil za njeno osuplost, je šla mimo njega molče, a se na stopnicah še enkrat ozrla in nevoljno našobila ustnice.

Skozi visoka okna so lili na širok hodnik pomladanski solnčni žarki in prepezali s svojimi zlatimi nitkami visoke zelene rože, ki so stale na obeh straneh v dolgi vrsti. Po sredi je tekla rdečkasta preproga, debela in mehka, da se ni slišal korak, in pred tistimi širokimi vrati, ki so se nahajale na koncu hodnika, je Dominik obstal in potrkal.

„Ave!“ se je odzval nekdo v sobi z mogočnim, a prijetnim glasom, in ko je na to Dominik vstopil, mu je prihitel nasproti župnik veselo iznenaden.

„Vendar, vendar! Ampak —“ in njegov pogled je skoro osuplo obvisel na Dominikovem obrazu. „Sedi prijatelj, sedi!“

Dominik je odložil klobuk in suknjo in je sedel v zelenkast naslanjač, župnik Andrej pa je stopil k mizi in pritisnil na zvonček.

Rdečelična dekla, ki je prej začudeno opazovala Dominika, je pomolila glavo v sobo, kakor da si ne upa vstopiti; a župnik Andrej je samo potrkal s kazalcem na mizo in kmalu je priromala na širokem, pogrjnjenem podstavku trebušasta majolka do grla polna rumenega vina.

Dominik je gledal po svetli sobi in z dopadajenjem motril na steni velike podobe in vso opravo, ki je bila skromna in čista brez vsakega nepotrebnege nakita.

„Tu torej prebivaš?“ je opomnil in potrkal ob tla s palico, ki jo je držal še vedno v roki. „Koliko časa že?“

„Deset let,“ je odvrnil župnik Andrej. „In če premislim takole nazaj, se mi zazdi, da je minul ta čas silno hitro. Leta mojega kaplanovanja so bila mnogo daljša in prav nerad se spominjam tistih temnih časov; a tu sem se udomil tako udobno in zadovoljno, da si ne želim nikoli odtod. No, in kako je s teboj?“

Dominik je pogledal v tla in na to je povzdignil oči.

„Poslovit sem se prišel, Andrej,“ je dejal počasi in nekako negotovo.

Župnik Andrej je vstal s svojega sedeža in ga gledal z velikimi očmi.

„Kaj ti je vendar? Mar misliš zopet na odhod?“

Dominik je prikimal in se je zagledal zamišljeno v okno, ki je bilo napol zastrto z višnjevo gardino.

Župnik Andrej pa je prekrižal roke na prsih in je pričel hoditi po sobi gorindol.

„Torej si si zopet premislil? Čudno.“

„Andrej,“ je povzel Dominik počasi — „jaz čutim, da sem bolan. Na jug grem, da ozdravim. In dela sem se tudi poprijel, kaj bi potem v dolini zlatopoljski!“

„Bolan si, to je res, a zaradi tega ti ni potreba od tu, tudi doma lahko ozdraviš. Če zopet odideš, se bojim, da se ne vrneš nikoli več.“

„Škode bi itak ne bilo,“ je zamrmral Dominik med zobmi in pogledal v tla.

„Ti si popolnoma razdvojen, prijatelj,“ je opomnil župnik Andrej in sedel zopet na stol. „Čemu se mučiš zopet noč in dan s tvojimi vedami, ko je to največji vzrok tvoje bolezni. Samo miru ti je treba in ničesar drugega. Glej, kako lepo je nameraval Jakob, a

sedaj jim hočeš prekrižati vse načrte in onesrečiti samega sebe. Dominik, odkritosrčno ti povem, ti si bolan na živcih in če boš hodil pot, ki si jo zopet pričel sedaj, je tvoj konec bliže, kakor morda misliš. Čemu se umikaš sreči, ki se ti ponuja in hočeš druge, ki je negotova in je nikoli ne dosežeš, kakor sem ti že povedal. Smilita se mi Jakob in Manica,“ je končal bolj tiho, a takrat ga je Dominik pogledal pozorno.

„In zakaj Manica?“ je vprašal počasi in župnik Andrej je zapazil nemir v njegovih očeh.

„Če misliš resno na odhod, se mi zdi potrebno, da ti povem. Glej, po vsem Zlatem polju se govori, da postane Manica tvoja — žena. Kako je prišlo do teh govoric, ne vem, a da je na tem nekaj resnice, sem prepričan, ker tudi Maničino vedenje mi je vedno govorilo tako. Kaj skriva med vama preteklost, mi ni znano, a da te je pričakovala težko in željno, sem videl na lastne oči. In vesel sem bil te novice, ker sem vedel, da je združena v tem tvoja in njena sreča.“

Dominik ga je pogledal nekako plaho in roke so se mu tresle.

„Ali naj imam dve ženi?“ je odvrnil glasno in obraz se mu je podaljšal v temnih potezah.

„Saj si vendar vdovec,“ je opomnil župnik Andrej.

„Vdovec?“ se je začudil Dominik. „Kdaj pa je umrla? Ali ne veš, da sva ločena?“

Župnik Andrej je nagubančil čelo in se je ozrl vanj mračno in usuplo.

„Dominik, ti živiš včasih v nekakih bolnih sanjah in ne veš, kaj govoriš! Jakobu si dejal, da je umrla in tega so se oprijeli.“

Dominik se je obrnil v stran in se zasmel strupeno in zlobno:

„Saj sem ti povedal, kako grozni so ti ljudje, da mi je nemogoče živeti med njimi. Saj me uničijo!“

Župnik Andrej je majal z glavo in je nekaj časa zamišljeno molčal, nato pa je odvrnil s povešenimi očmi:

„Sedaj mi je vsa stvar zopet temna uganka.“

Dominik je hotel nekaj naglo odgovoriti, a ga je posilil hud kašelj, da se je prijel za čelo in prsi. Na to se je naslonil trudno nazaj in se je zagledal v namizni prt.

„Čemu uganka?“ je povzel. „Oženil sem se in Eleonora, moja žena živi v Italiji z nekim igralcem, če se še ni izpametovala.“

Trpka poteza se mu je raztegnila okrog ustnic in zobe je stisnil, da so mu zatrepetale mišice v obrazu.

„No, da ti postane ta uganka jasna,“ je pričel z nekim zlobnim nasmehom — „ti povem povest, ki ti je še neznana.“

Župnik Andrej je primaknil stol nekoliko bliže in poslušal z napeto pozornostjo.

„Kakor veš, sem se že na gimnaziji pečal z angleščino, pa kaj, podrobnosti te gotovo ne zanimajo in so tudi malo važne pri vsej tej stvari. Živel sem takrat v Londonu in to nad eno leto, in bogme, da nisem delal toliko ne prej ne pozneje, kakor ravno za mojega bivanja v Angliji. Edino razvedrilo mi je bil klub, kjer so se sestajali večina sami profesorji, znanstveniki, med njimi tudi nekaj doktoric in slušateljic vseučilišča. Reševalo in razmišljalo se je vse mogoče in tako sem kmalu spoznal, da prekaša neka Eleonora, hči vseučiliščnega profesorja, v svoji izobrazbi in nadarjenosti vse svoje sovrstnice. Bila je doktorica modroslovja, takrat v osemindvajsetem letu svoje starosti, rečem ti, ženialna ženska, kakršne še nisem srečal v svojem življenju. Dogodilo se je mnogokrat, da ji na to in ono nisem vedel gotovega odgovora, in kadar se je zgodilo, kar pa je bil redek slučaj, da je predavala ona, ni izostal niti en član. V to žensko sem se zaljubil — to se pravi, nisem se zagledal morda v njene oči ali lase, nikoli nisem razmišljal o njeni telesni lepoti, a očarala me je s svojo duševno silo in močjo, da sem se čutil srečnega, če sem se mogel razgovarjati z njo. In tudi ona mi je bila naklonjena. Zgodilo se je včasih, da me je obiskala na domu, in potem sva razmišljevala in brskala po knjigah navadno do noči. Če je o čem dvomila in bila v negotovosti, se je gotovo zatekla k meni in enako sem delal jaz, da naposled skoro ni bilo dneva, da bi se ne videla in sestala. Obhodila sva vse knjižnice in se ubijala mnogokrat za malenkostno idejo po cele ure, dokler nisva bila popolnoma na jasnem v najinih nazorih. Tako sva se navezala drug na drugega, da bi se težko pogrešala, ako bi se morala ločiti. In menda sva čutila oba, da je najino hrepenenje, upanje in čustvovanje tako sorodno in enako, kakor se težko dogodi na svetu. Ali je potem čudno, da sva se poročila? Najini duši sta se združili tako tesno in črpali moč druga v drugi, da sva se čutila v tem skupnem delovanju — nepremagljiva.

(Konec prihodnjič.)

Jos. Premk:

Krona v višavi.

(Konec.)

Poročila sva se torej, a s tem se najino življenje ni skoro nič izpremenilo. Če sem sedel pozno v noči pri svojem delu, se je sklanjala ona v sosedni sobi nad svojimi knjigami in malokdaj se je zgodilo, da bi igrala vlogo zaljubljenih zakonov. To je nama bilo tuje in smešno. To me je veselilo in bil sem zadovoljen in srečen, da sem imel žensko tako sorodne duše. Če sva se prepirala, ni bil najinemu prepiru vzrok kak družinski dogodek ali kaj enakega, kakor se dogaja v zakonih, temveč ta ali oni slavni učenjak, ki je trdil o tem in onem drugače, kakor sem mislil in dokazoval jaz. In tako je nama teklo življenje v soglasju in zadovoljnosti kakor pred poroko. Če se je zgodilo, da sva si stala nasproti nekako razmišljena, dejal bi — kot mož in žena, sva bila nerodna in sva se zdela smešna drug drugemu. Toda to se je zgodilo redko in če sem kdaj pozneje razmišljal o takih dogodkih, sem se čudil, da se je sploh moglo dogoditi. Saj v zakonu nisva iskala drugega, kakor najine skupne duševne izpopolnitve ali boljše opore in pomoči do svojega cilja drug v drugem... In morda bi vživala to neskajeno zadovoljnost še danes, da se nama ni rodilo — dete. Deček je bil in Eleonora ga je bila vesela, da je na moje veliko začudenje kmalu jela zanemarjati knjige in svoje študije in živela le bolj otroku. Ko je postala mati, se je izpremenila popolnoma: govorila je le o njegovi bodočnosti, skrbela za njegovo odgojo, in knjige so počivale zapuščene na njeni pisalni mizi, kamor je sedla le redko, a še tisto le za malo časa. Nekdaj resna in duhovita, je postajala razposajena, skoro otročja in nikakega sledu o doktorici modroslovja bi ne zasledil v njej, kdor ni vedel za njene zmožnosti, kakor jaz, ki me je ta njena izprememba naravnost užalostila. Za pogovore, kakor nekdanj, ni bila več; vse njene misli so se sukale menda edino v materinstvu, in takrat sem spoznal, da si ženska pač ne more želeti lepšega cilja in večje sreče — kot poslati mati.“

Dominik se je pri tem nekoliko zamislil, kakor da gleda v duhu slike in dogodke iz preteklosti in je nadaljeval čez nekaj časa bolj tiho:

„Takrat sem izgubil vero v ženstvo, to se pravi — prepričanje, da bi mogla vršiti ženska z moškim iste dolžnosti in pravice . . . Smešno, da more toliko plemenitih in globokih misli in zmožnosti, kakor jih je nosila v svoji mogočni duši Eleonora, uničiti neznatno dete. Pa zgodilo se je! A prava nesreča še ni bila v tem, da mi je porodila dete, temveč, ker je bil mali Rudolf bebast in ves nadložen. Zdravniki so dognali celo, da ni pri zdravi pameti in resnično se je kazalo tako na otroku. Eden izmed teh modrih strokovnjakov ji je celo utepel v glavo, da sva kriva njegove duševne zaostalosti midva, ali bolje — jaz. In to je poklicalo nad me pravo prokletstvo. Živela je v strahu, da ne porodi zopet, a mene je sovražila, dasi od začetka ni kazala naravnost svojega srda. Sčasoma je prišlo tudi to in lice ji je zatemnelo, kadar me je zagledala. Deček je v četrtem letu sicer umrl, a s tem se ni nič izpremenilo. Eleonora je hodila okrog zamišljena in temna; upal sem, da se zateče sedaj vsaj zopet k svojim študijam, a to jo je že davno minilo. Naposled sem zvedel, da občuje z nekim igralcem. Tako nizko je padla nekdanja občespoštovana in občudovana doktorica Eleonora, a meni je bilo žal samo njenih lepih zmožnosti, ki so izginile v tako žalosten nič. In ločila sva se, kakor je želela, nakar je odpotovala z dotičnim človekom v Italijo. Nekateri so govorili, da se je vanj resno zaljubila; koliko je je bilo v tem resnice, ne vem, ker se za stvar nisem zanimal. Čemu tudi, zame je bila že davno izgubljena!“

Posilil ga je kašelj, da je moral prenehati, in ko se je umiril, se je naslonil zopet nazaj v naslanjač. „Tak vdovec sem, vidiš, Andrej. Sedaj ti je menda jasno, da z mojo ženitvijo ni nič,“ se je posmehnil trpko in skoro zlobno.

Tiho je bilo nekaj časa v sobi. Dominik je gledal v tla in stiskal ustnice, da se mu je pregibala redka, osivela brada; župnik Andrej pa je gladil z desnico mizni rob in je gledal zamišljeno predse.

„Vidiš,“ je izpregovoril naposled zamolklo — „tako srečo uživajo tisti, ki hočejo z umom zatreti srce.“

Dominik ga je pogledal skozi polzatisnjene trepalnice in je odvrnil mrmraje:

„Ko bi se ne porodilo dete, bi slavila oba drugačen konec!“

„Seveda,“ je prikimal župnik — „a zakoni narave so trši od železa in ne ubeži jim nikdo, pa če kljubuje še tako in tako . . . Leonora ti je dokazala, da prave sreče ni najti na tvoji poti.“

Dominik je nekaj časa molčal, nato je zbral obraz v temne gube in je zamahnil z roko.

„Če sem žrtvoval že toliko, naj žrtvujem še svoj konec, ker bolj ko kdaj, se mi hoče spet zdaj, da zastavim znova svoje moči in pričnem z novo silo, saj sem počival skoro tri mesece! Čudno, da sem se dal tako premotiti. Škoda izgubljenega časa!“

Župnik Andrej ga je pogledal očitajoče in skimal.

Dobro smo ti hoteli in že sem mislil, da se izteče vse lepo, kakor je bilo namenjeno, a sedaj si zopet stari čudak. Težko je s teboj, Dominik, in vem, če bi te tudi danes sprijaznil z mislijo, da ostaneš in pozabiš na preteklost, čez par dni bi bile tvoje misli zopet drugačne. Torej odhajaš? In zaradi bolezni, praviš?“

„V Italijo,“ je odvrnil Dominik odločno.

„Morda se sestaneš celo z ženo,“ je opomnil župnik. „Želim ti vso srečo in obilo uspeha pri tvojem delovanju, a zdi se mi, da se ne vrneš nikoli več!“

Potem sta govorila še dolgo. Župnik Andrej ga je skušal pregovoriti, a Dominik je vztrajal pri svojem sklepu in postajal h koncu zadirajoč in osoren, da si župnik Andrej ni vedel tolmačiti njegovega vedenja . . .

Ko je odšel, se je gostil v sobi že večerni mrak in župnik, ki je gledal za njim skozi okno, je videl, kako je počasi izginila za župniščem sklonjena in upognjena senca.

Od brdov se je raztegnila po dolini lahna megla, pomešana z mrakom, in mrzel veter je pihal Dominiku v obraz. Napravil je par naglih korakov, kakor da se hoče podvizati, a je kmalu obstal in dihal trudno in onemoglo. Hladen zrak mu je legal neprijetno na pljuča, da je tiščal venomer robec na usta. Pa vse to je Dominik komaj čutil, njegove misli so bile daleč od zlatopoljske doline, daleč od vsega, kar ga je obdajalo. Njegova duša se je kopala razkošno v mladem hrepenenju, prav kakor nekdanj, ko je vesel in močan zapuščal očetov dom. Visoki svetli cilji so žareli pred njim, še vsi nedoseženi, do katerih se je napotil zopet z novo odločnostjo, novo močjo . . . Zdelo se mu je, da se širi pred njim vse nebo v mogočni slavi in sredi te mamljive krasote je zagledal krono, ki ga je vabila iz dalje še vedno . . . Krvavordeča zarja je lila svojo luč daleč na okrog, najvišje gore so se svetile v njenem blesku in sredi te mogočne zarje je videl svoj slavni konec . . . Tja, tja mora dospeti, kakor se je namenil, kakor je obljubil. A pot je še dolga, in krona v njej se sveti še v večji dalji . . . Hiteti mora, ker dolgo je že hodil in morda konec ni več daleč . . .

Po mračni, sneženi poljani je hitel in omahoval Dominik s hropečimi prsi in oči so mu bile izbuljene proti nebu . . .

Na domačem pragu se je zgrudil, da je udarila njegova glava votlo ob vrata.

Jakob in Manica sta prihitela z lučjo, a ko sta zagledala njegov čudno spačen obraz, je izginila iz njunih lic vsaka kapljica krvi.

Takrat je planil Dominik kvišku in je kriknil s pretresljivim glasom:

„Bliža se . . . držite jo! . . . Krona je moja!“

„Kriste, usmili se!“ je viknila Manica in luč ji je omahnila in se zdrobila na tleh v drobne kosce.

Jakob ga je prijel; a komaj se ga je dotaknil, se mu je zgrudil v naročje.

„Zblaznel je,“ je zamrmral in se tresel strahu.

Ko so ga prenesli v podstrešnico in ga položili na posteljo, se je prebudil iz omotice in pogledal okrog sebe mirno in trudno.

Ob postelji so stali Jakob, Cila in Manica prestrašeni in zmedeni, in ko jih je pogledal tako mirno, se jim je nekoliko razjasnil obraz.

A vendar je ostal Jakob pri njem vso noč. Pa Dominik je spal mirno, dasi ga je včasih dušil hud kašelj in se je prebudil šele proti jutru.

„Kaj sediš tu?“ je povprašal Jakoba in ga pogledal začudeno.

Jakob je vstal in je odšel s skrbnim obrazom, kmalu potem pa je odšel zamišljen in resen proti vasi.

Popoldne sta prišla tržki zdravnik in župnik Andrej. Pa opravila sta hitro, in ko ga je vprašal Jakob v veži, kako je z Dominikovo boleznijo, je zdravnik zamahnil z roko in zamrmral:

„Halucinacija!“

Jakob ga je pogledal začudeno in se je nato vprašujoče ozrl v župnika Andreja, ki je prikimal in dejal sočutno:

„Revež je.“

Nato sta odšla, in Jakob Klander je vedel o Dominikovi bolezni ravno toliko kakor poprej. Samo župnikove besede so mu šumele v mislih in hodil je po sobi in ni vedel, kaj bi storil.

Dominik pa je vstal že pred poldnevom in sedel k mizi. Kakor v meglenih sanjah se je spominjal prejšnjega večera in ko je skušal misliti in dognati natančneje, ni vedel naposled, so ga li resnično prinesli v posteljo, ali se mu samo dozdeva. Ali nekaj se je moralo zgoditi, ker po vsem telesu je čutil težko utrujenost

in glava mu je bila vroča kakor posuta z žerjavico. Peklo ga je v sencih in pred očmi se mu je temnilo, da je komaj razložil črke v knjigi, pa se je premagoval in ostal pokonci. Šele proti večeru je začutil, da ga zapuščajo moči in da mu je v prsih tesno in težko.

Ko je vstopila Manica, jo je poprosil, da mu je pomagala v posteljo. Ponoči je spal Dominik nemirneje in govoril zmedeno, da je obhajala Manico groza. Proti jutru se je nekoliko umiril, a le za malo časa.

Ko sta prišla Jakob in Cila, da vidita, kako je ž njim, je nenkrat zakrilil z rokama in zakričal:

„Vzdignite me!“

Božjastno so se mu izbulile oči in žile na vratu napele. Dvoje temnordečih lis se mu je pojavilo v suhem licu in ustnice so se mu tresle. Siloma se je dvignil napol, a takoj nato je omahnil nazaj in je zastokal:

„Odprite!“

Dvakrat, trikrat je zahropel pojemajoče in rezek, cvileč glas se mu je trgal iz prsi.

„Umira,“ je Manica zavzdihnila in si zakrila oči.

A Dominik ni umiral. Počasi je zatisnil oči in je dihal mirneje in enakomerno. Samo včasih se je zganil in pogledal v okno, ki je sijalo v žarkih jutranjega solnca.

V sobi je bilo svetlo in odsev belih sten je padal na njegov obraz, da se je zdel Manici še bolj bled kot drugače.

Ko je zatisnil oči in zopet zaspal, sta Cila in Jakob tiho odšla.

Pri vratih pa se je Jakob obrnil in zašepetal komaj slišno:

„Če mu bo slabše, naju pokliči, da stopim po župnika.“

In Manica je sedla spet k postelji in se žalostno zagledala v solnčno pomladansko jutro, ki se je smehljalo skozi okno. Pa bila je trudna od prečute noči in sama ni vedela, kdaj so se ji zatisnile trepalnice v trdnem spanju.

Ni vedela, koliko časa je spala; a ko se je prebudila, je zagledala čisto pred seboj Dominikov obraz, ki je bil raztegnjen v spačenih potezah in njegova roka je težko počivala na njeni rami.

„Manica,“ je šepetal, in oči so se mu svetile v čudnem blesku, — „pomagaj mi k oknu —“

Manica se je prestrašila, da so ji utrpnili vsi udi, ker curek rdeče krvi je potekel iz Dominikovih ust po njegovi beli srajci.

„Manica . . . odpri . . .“ je izpregovoril in vztrepetal po vsem telesu kakor v silnem krču.

Takrat se je dvignil in se oklenil Manice z obema rokama.

„Manica . . . tvoj obraz je svetel kakor . . . krona . . . moje sreče! . . . Kje si bila . . . ko sem te iskal! . . .“

Še večji curek krvi mu je bruhnil iz ust, stekleno so se mu zasvetile oči in na to je omahnil Manici v naročje.

Manici se je stemnilo pred očmi in omahnila je z Dominikom, ki se je krčevito oklepal njenega vratu.

Ko se je zavedla, je ležal poleg nje z zatisnjenimi očmi in se ni ganil.

Odhitela je po stopnicah navzdol in ko je opotekaje vstopila v izbo, hotela je zakričati, a glas ji je zamrl v grlu in zgrudila se je nezavestna.

Takrat sta se Cila in Jakob spogledala v strahu, a takoj na to žalostno povesila oči, ker vedela sta oba, kaj se je zgodilo . . .

F. S. Finžgar, Naša kri. Igrokaz v 4 dejanjih. Katoliška bukvarna. Ljubljana 1912. 8°. 84 str. Cena broš. 1 K 40 v.

Da je g. Finžgar večini čitajočega občinstva simpatičen pisatelj in da mu sodi, vsaj med najbližnjimi njegovimi, slovstvena corona civica, to poudarjati, menim, bi bila jalova banalnost. Njegovim dosedanjim delom (romani, novele, igrokazi), ki se odlikujejo po gibčnih alirah, se pridružuje gori omenjena izvirna štiridejanka. Ker ji je snov zajeta iz francoske dobe, se je „Naša kri“ dostojno uvrstila med ostale literarne proizvode zadnjih let, ki se pečajo s tem koščkom naše zgodovine pred sto leti. Nazor suhoparnega, samo znanstveno raziskujočega zgodovinarja glede Francozov v naših deželah utegne biti za lek drugače nijansiran, nego si ga izluščimo iz ozračja Finžgarjeve igre. Takisto pa je treba podčrtati, da je subjektivno mnenje ljudstva o novih zavojevateljih brez dvoma pravilno pojmovano in predočeno na sprejemljiv način.

Osnutek fabule, ki se godi l. 1813. na Gorenjskem, bi se dal skrčiti na sledeče podatke: Vsled Napoleonovih vojsk do kosti oguljeni kmetje se branijo plačati novi davek; zato jim francoski častnik Renard zapove postaviti za armado par mladeničev, ki se pa vsi skrivajo po hribih ter delajo tujcem sto neprilik. Zbog napada na vojaštvo se glasi najnovejši ukaz, da se morajo tekom enega tedna prijaviti vsi skrivači. Ko pa v dotični občini neznani zlikovci oropajo pošto in pobijejo dvojico Francozov, je mera jeze proti neposlušnežem in vstašem zvrhana. Vedoč, da dobi od generala Belottija pomoč le, ako gre posadki za življenje, se dá Renard pregovoriti do zvijače: zahteva od župana Borštnika strogo kazen ali pa hčer Jerico. Hoteč rešiti sovaščane pred osveto in preverjena o smrti svojega fanta-kontrabanta, se dekle požrtvovalno odloči za zakon s častnikom. Kar ji prinese hlapec Matija šopek — pozdrav od njenega Štefana; Jerica očita Renardu laž in prevaro, on zvrča